Нарешті наші погляди зустрілися. Це було в Ніцці, на початку бульвару Гамбетта. Він стояв на помості перед виставленими на продаж шкіряними пальтами та куртками, а я був у першому ряду перехожих, перед якими він вихваляв свій крам.

Побачивши мене, він загнувся і втратив своє красномовство вуличного торговця. Він заговорив стриманіше, ніби хотів підкреслити різницю між собою та своїми слухачами й натякнути мені, що така робота, тут, просто на вулиці, не відповідає його становищу.

За сім років він змінився не дуже, тільки обличчя його здалося мені червонішим. Вечоріло, і порив вітру заніс на бульвар Гамбетта перші краплі дощу. Білява кучерява жінка саме приміряла шкіряне пальто. Він окинув її схвальним поглядом, нахилився до неї з помосту й промовив:

— Чудово! Вам дуже личить, пані...

У голосі його були ті самі металеві нотки, що й колись, але метал той уже наче поіржавів. Тим часом перехожі ховалися від дощу, а білява жінка сором'язливо скинула пальто й відклала його. [2]

— Це справжня знахідка, пані! Ціна, як в Америці... Вам...

Але вона, навіть не дослухавши його, швидко обернулась і пішла разом з людьми геть, ніби засоромилась непристойних пропозицій якогось причепи.

Він зійшов із помосту і ступив крок до мене.

— Яка несподіванка! Я відразу вас помітив.

Він здавався збентеженим, аж наляканим. А я, навпаки, почував себе спокійно, невимушене.

— Дивна зустріч, правда? — мовив я.

— Так.

Він усміхався. Самовпевненість поверталась до нього. Неподалік від нас, біля тротуару, зупинився автофургон, і з нього виліз водій у шкіряній куртці.

— Можеш вантажити товар. — Потім він подивився мені просто в очі. — Давайте зайдемо кудись, посидимо.

— Якщо хочете.

— Я зайду з паном до "Форуму". Заїдь за мною через півгодинки.

Водій почав переносити пальта та куртки до фургона. Від універмагу, що поруч, на розі вулиці Бюффа, повз нас плив потік людей. Дзвіночок лунко сповіщав про те, що універмаг зачиняють.

— Ну от... Дощ майже перестав.

На плечі в нього висіла пласка шкіряна сумка.

Ми перетнули бульвар і пішли Англійською набережною. Кафе було зовсім поруч, біля кінотеатру "форум". Він вибрав столик біля широкого вікна й важко сів.

— Що у вас нового? — запитав по хвилі. — Ви живете на Лазуровому березі?

Мені хотілося сказати йому щось заспокійливе.

— Знаєте... Якось я бачив вас на набережній...

— Треба було гукнути.

...Та масивна постать на набережній, шкіряна сумка через плече, вузька куртка в обтяжку, як у чоловіків під п'ятдесят, що хочуть здаватися молодшими...

— Останнім часом я працюю тут, на узбережжі. Намагаюся розпродати партію шкіряного одягу.

— І як ідуть справи?

— Так собі. А ви?

— Я також працюю на узбережжі,— відповів я. — Нічого особливого.

Надворі, на набережній, поволі засвічувалися великі ліхтарі. Спочатку їхнє бузкове світло тремтіло, мов полум'я свічки, яке може згаснути від найменшого подиху вітру. Але ні. Помалу мляве світло ставало сліпучо-білим.

— Виходить, ми з вами працюємо в одних краях? — промовив він. — Я живу в Антібі. Але багато їжджу...

Його шкіряна сумка відкривалась, як учнівський ранець. Він дістав із неї коробку сигарет.

— То ви живете вже не на Марні? — запитав я.

— Ні, все. З Марною покінчено.

Ми ніяково помовчали.

— А ви? — спитав він згодом. — Ви там більш не бували?

— Ні. Ніколи.

На саму згадку про береги Марни я здригнувся. Потім перевів погляд на набережну, на помаранчеве небо, що ставало дедалі темнішим, на море. Так, у Ніцці було краще... І мені захотілося з полегкістю зітхнути.

— Нізащо в світі не повернувся б туди,— сказав я.

— Я теж.

Тим часом офіціант ставив на стіл сік, лікер, склянки. Обидва ми невідривне спостерігали за його рухами, так наче хотіли якомога відтягти свою розмову. Нарешті мій співрозмовник порушив мовчанку.

— Я хотів би з вами дещо з'ясувати... — Він звів на мене згаслий погляд. — Так от... Ми не були з Сільвією одружені, хоч і вдавали... Цього не хотіла моя мати.

На мить я знову побачив постать пані Вількур, що сидить на дерев'яному понтоні на березі Марни.

— Ви пам'ятаєте мою матір? Вдачу вона мала важку... Вся справа була в грошах. Мати лишила б мене без шматка хліба, якби я одружився з Сільвією...

— Дивно. Дуже дивно.

— Нічого не вдієш.

Це був ніби сон. Чому Сільвія не сказала мені правди? Пригадую навіть, вона носила обручку.

— Сільвія тільки вдавала, що ми одружені. Для неї це було питання самолюбства. А я... Я повівся, як боягуз. Треба було одружитись...

Я мусив глянути правді у вічі: цей чоловік був зовсім не такий, як тоді, сім років тому. В ньому вже не залишилось нічого від тієї самовпевненості й брутальності, що робила його бридким. Тепер це було, навпаки, втілення покори й лагідності. Навіть руки його стали іншими. І ланцюжка на зап'ястку він уже не носив.

— Якби ми одружилися, все було б інакше.

— Ви так гадаєте?

Він говорив ніби не про Сільвію, а про когось іншого, і тепер, через сім років, усе це мало для нього зовсім не той сенс, що для мене.

— Вона не змогла пробачити мені такого боягузтва. Сільвія кохала мене... Я був єдиний, кого вона справді кохала...

Його сумна усмішка вразила мене так само, як і сумка, що її він носив через плече. Ні, я розмовляв оце не з тим, кого зустрічав, кого знав на берегах Марни. Може, він забув дещо з минулого чи, зрештою, переконав себе, що деякі події З невеселими наслідками просто ніколи не відбувалися? Мені дуже захотілося труснути його.

— А ваші плани відкрити ресторан і басейн біля Шенв'єра, на острові? — Я підвищив голос і нахилився до нього ближче.

Але моє запитання анітрохи його не спантеличило, він і далі тільки сумно всміхався.

— Не розумію, про що ви?.. Ви ж бо знаєте, я здебільшого клопотався материними стайнями. У неї було два рисаки, що брали участь у перегонах на іподромі, у Венсені...

Він говорив так щиро, що я не наважувався йому заперечити.

— Ви ж бачили отого типа, що вантажив до фургона пальта та куртки? Так от, він грає на перегонах. Я думаю, люди ніколи не зрозуміють коней...

Може, він глузує з мене? Навряд. У нього зроду не було почуття гумору. А неонове світло ще дужче підкреслювало вираз утоми й суму на його обличчі.

— Кінь завжди лишатиметься для людини загадкою... Скільки я його не відраджую, а він однаково грає, хоч ніколи й не виграє... А ви? Ви фотограф, як і тоді? — Коли він промовив останні слова, в його голосі почулися металеві нотки-як і тоді, сім років тому...-Я не дуже добре тоді зрозумів, що за фотоальбом ви хотіли видати.

— Я хотів сфотографувати всі відомі пляжі в околицях Парижа,— сказав я.

— Річкові пляжі? І саме для того й оселились у Варенні?

— Саме для того.

— Але ж там немає пляжу! [4]

— Ви так гадаєте? Ба ні, там є пляж.

— Одначе у вас, здається, зовсім не було часу фотографувати?

— Був, був... Я навіть міг би показати вам кілька знімків, якби ви схотіли...

Наша розмова втрачала сенс. Дивно було, що ми висловлювалися саме так — не відверто, натяками.

— Так чи інак, а я, мушу сказати, довідався там багато повчального. Це був для мене добрий урок.

Моє зауваження не викликало в нього ніякої реакції. Хоч я висловив його досить агресивним тоном. Я правив своєї:

— У вас теж, здається, спогади про все це лишилися неприємні?

Але я враз і пошкодував за свою вихватку. Мої слова ніби відскочили від нього, й він і далі дивився на мене з сумною усмішкою.

— У мене не лишилося жодних спогадів,— відповів нарешті він. І подивився на годинник. — За мною скоро заїдуть. Шкода. Я хотів посидіти з вами ще... Але, сподіваюся, ми ще зустрінемось...

— Ви справді хочете мене бачити?

Мені стало моторошно. Я б не так розгубився, коли б він зостався таким, який був сім років тому.

— Так. Я хотів би час від часу з вами зустрічатись і згадувати про Сільвію...

— Гадаєте, це потрібно?

Як би ми розмовляли про Сільвію? Не знаю, чи тепер, через сім років, він не плутає її з котроюсь іншою... Звичайно, він, мабуть, дещо

пригадує (скажімо, те, що я був фотограф), як ото декотрі старі люди, майже втративши пам'ять, пригадують окремі уривки з минулого: свій день народження й святковий стіл, слова колискової, яку їм співали в дитинстві.

— Ви не хочете розмовляти про Сільвію? Затямте собі, що...

Він гупнув кулаком по столу, і я вже приготувався до погроз і навіть шантажу, як тоді, сім років тому...

— Затямте собі як слід: цього б не сталося, коли б ми одружились... Не сталося б ніколи. Вона кохала мене... І хотіла тільки, щоб я довів, що її кохаю. А я був на це нездатний...

Переді мною сидів покаянний грішник; я слухав його й думав про те, що був до нього несправедливий. Він говорив плутано, не завжди зрозуміло, але загалом змінився з часом на краще. Тоді, сім років тому, на такі слова він був нездатний.

— Мені здається, ви помиляєтесь,— озвався я. — Але байдуже. У всякому разі, намір у вас був гарний.

— Я зовсім не помиляюсь!

І він знову гупав, мов п'яний, кулаком по столу. Я вже побоювався, що в ньому раптом прокинеться ота його брутальність і злість. На щастя, в цю хвилину до нас підійшов водій автофургона й поклав йому на плече руку. Він обернувсь і завмер, так наче не впізнав водія.

— А... Зараз... зараз поїдемо...

Ми підвелись, і я провів їх до фургона, що стояв перед кінотеатром "Форум". Він відчинив дверцята, за якими рядами висіли шкіряні пальта.

— Вибирайте.

Я стояв і не рухався. Тоді він заходився перебирати пальта сам. Він знімав їх із , плічок, оглядав, знову вішав на місце.

— Оце має вам підійти.

Він простяг мені пальто разом із плічками.

— Мені пальто не потрібне,-сказав я.

-Потрібне. Візьміть... Зробіть мені приємність.

Водій чекав, спершись на автофургон.

— Приміряйте.

Я взяв пальто й надяг його. Він оглядав мене уважно, мов кравець на примірці.

— Не тисне в плечах?

— Ні. Але, кажу ж вам, мені воно ні до чого.

— Візьміть, зробіть мені приємність. Прошу вас...

Він сам застібав на мені ґудзики. А я стояв нерухомо, мов манекен.

— Вам дуже личить. Моя перевага в тому, що в мене широкий вибір великих розмірів... [5]

Я не опирався, аби тільки швидше його позбутись. Я не сперечався. Я тільки хотів, щоб він нарешті поїхав.

— Коли щось виявиться не так, ви зможете його обміняти. Я буду на тому самому місці, на бульварі Гамбетта, завтра після обіду... А втім, я залишу вам свою адресу.

Він дістав із внутрішньої кишені піджака візитну картку і простяг мені.

— Ось. Тут моя адреса й телефон в Антібі. Жду вас...

Він відчинив дверцята й сів до кабіни. Водій сів за кермо. А він опустив шибку, нахилився до мене й промовив:

— Я знаю, ви мені не дуже симпатизуєте... Але я ладен визнати свої помилки й покаятись Я вже не такий... Я зрозумів, у чому саме я не мав рації. Особливо щодо Сільвії... А вона кохала справді тільки мене... Ми ще про неї поговоримо, еге ж? — Він оглянув мене з голови до ніг. — А пальто вам дуже личить.

Не зводячи з мене погляду, він підняв шибку. І раптом, у ту мить, коли фургон уже рушив, на його обличчі застиг ошелешений вираз: я не стерпів і, хоч це було вкрай несподівано з боку такої стриманої людини, як я, чомусь показав йому дулю.

До "Форуму" на дев'ятигодинний сеанс заходили нечисленні глядачі. Мені теж закортіло посидіти в старій залі, у кріслі з червоного велюру. Але я будь-що хотів позбутися цього шкіряного пальта, яке стискало мені груди й не давало дихати. Поквапно розстібаючись, я відірвав одного ґудзика. Я згорнув пальто, поклав його на лаву й пішов геть із таким відчуттям, наче лишив позаду якусь небезпеку.

Може, вона була в занедбаному фасаді "Форуму"? Чи в появі Вількура? І несподівано я пригадав розповідь його матері про загадкову смерть актора Емоса на барикадах неподалік від Північного вокзалу під час визволення Парижа. Емос надто багато знав, він чув надто багато

розмов у ресторанах і барах Шенв'єра, Шампіньї та Варенни. А прізвища, які називала пані Вількур, нагадували мені каламутні води Марни...

Я подивився на візитну картку:

Фредерік Вількур,

агент-посередник

Колись я міг уявити собі це прізвище тільки написаним великими чорними літерами. Але тепер вони були оранжеві, немов у рекламному проспекті. А скромна посада агента-посередника, особливо, як згадати іншого Фредеріка Вількура, отого з берегів Марни, свідчила про те, що досить і кількох років, аби розпрощатися з багатьма честолюбними прагненнями. Він сам дописав синім чорнилом адресу: "Антіб, проспект Боске, 5. Телефон 50-22-83".

Я вирішив піти додому пішки й рушив по бульвару Віктора Гюго. Ні, не слід було заводити з ним розмову...

Коли я побачив його вперше, він важко ступав Англійською набережною, через плече в нього теліпалася невеличка шкіряна сумка, і в мене не було Жодного бажання з ним розмовляти. М'яко світило осіннє сонце, була неділя, і я сидів на терасі кафе "Квіні". А він — там, на набережній — раптом зупинився й припалив сигарету. Потім на мить завмер, і нас розділяв тільки потік автомобілів. Якби він перейшов на зелене світло через вулицю, то опинився б якраз навпроти мене. А може, він і далі стояв би нерухомо, вже звечоріло б, і в сутінках його постать чітко вимальовувалася б, як у китайському театрі тіней, на тлі ще ясного неба й назавжди закарбувалася б такою в моїй пам'яті.

Він пішов далі в бік казино "Рюль" та парку Альберта I, з сумкою через плече. Навколо мене жінки й чоловіки пили чай — мовчазні, з поглядами, прикутими до набережної,— і їхні рухи здавалися

механічними, мов у роботів. Може, й вони шукали в натовпі постаті зі свого минулого...

Я завжди проходив до своєї кімнати через залу, що була колись рестораном готелю "Мажестік". Це якраз на розі бульвару Сім'є, і тепер там часом влаштовують збори та виставки. У глибині зали, в напівтемряві, хор співав англійські релігійні гімни. На сходах оголошення: "Today: The Holy Nest" ["Сьогодні — Святе пристановище" (англ.)]. Високі голоси [6] долинали й до третього поверху, і я чув їх навіть у себе в кімнаті. Той спів нагадував різдвяні пісні. А втім, Різдво тільки наближалося. В моїй кімнаті стояв холод. Це була звичайна готельна кімната з ванною, колись вона мала й номер, і він ще зберігся на мідній табличці в шафі: 252.

Я ввімкнув невеликий електрокамін, але він грів так погано, що зрештою я його вимкнув і, не роздягаючись, ліг.

У цьому будинку, де був готель "Мажестік", є три— й чотирикімнатні квартири — колишні номери "люкс" чи просто сполучені між собою під час ремонту кімнати. Але я віддаю перевагу однокімнатним квартирам. У них не так сумно. Вони створюють ілюзію, ніби живеш у готелі. Ліжко тут те саме, що було в номері 252. І нічний столик той самий. Не знаю, чи письмовий стіл із чорного дерева у псевдостилі Людовіка XVI також належав до готельних меблів, а от килима, сіро-брунатного й місцями потертого, у номері 252 не було. Ванна та умивальник тепер теж інші.

Вечеряти мені не хотілося. Я вимкнув лампу, заплющив очі, й мене почали заколисувати далекі голоси, що співали хорал. Я лежав у темряві, коли раптом : задзвонив телефон.

— Алло!.. Це Вількур.

Він говорив тихо, майже пошепки.

— Я вас потурбував? Ваш телефон я знайшов у довіднику.

Я мовчав. Тоді він запитав знов:

— Я вас потурбував?

— Ні.

— Я тільки хотів, щоб між нами все було ясно. Коли ми прощалися, мені здалось, що ви гніваєтесь на мене...

— Я не гніваюсь.

— Однак той ваш жест...

— То був жарт.

— Жарт? У вас дуже своєрідний гумор.

— Нічого не вдієш,— відказав я. — Мене слід приймати таким, який я є.

— Ваш жест здався мені недружнім... Ви мене в чомусь звинувачуєте?

— Ні.

— Я вас ніколи ні про що не просив... Ви, Анрі, прийшли до мене самі. Самі І знайшли мене — там, на бульварі Гамбетта.

— Мене звуть не Анрі.

— Вибачте... Я вас із кимось переплутав... Із брюнетом... тим, який давав і поради щодо ставок на іподромі... Не знаю, що Сільвія в ньому знайшла...

— Я не хочу говорити з вами про Сільвію.

Розмовляти в темряві було нелегко. З першого поверху долинали звуки англійських хоралів, заспокоюючи мене: я відчував себе того вечора не зовсім самотнім.

— Чому ви не хочете говорити зі мною про Сільвію?

— Бо ми з вами говоримо не про ту саму Сільвію.

Я поклав трубку. А через кілька секунд телефон задзвонив знову.

— Нелюб'язно так кидати трубку... Але я вас не облишу.

Він намагався надати голосу іронічного відтінку.

— Я стомився,— сказав я. :

— Я теж. Але це не причина, щоб не розмовляти. Тепер ми з вами лишилися єдині, хто дещо знає...

— Мені здається, ви все забули...

Запала мовчанка.

— Не зовсім... Це вас непокоїть, так?

— Ні.

-Зрозумійте ж, затямте собі: найкраще Сільвію знав я... Тільки мене вона кохала... Бачите, я не уникаю відповідальності.

Я поклав трубку вдруге. Збігло кілька хвилин, і телефон задзвонив знову.

— Ми з Сільвією були дуже прив'язані одне до одного. Все інше для неї не мало ніякого значення... — Він говорив далі, так ніби я й не клав трубку вдруге. — Отож я хотів побалакати з вами про все це — бажаєте ви цього чи ні. Я дзвонитиму, доки ви не погодитесь...

— Я вимкну телефон. [7]

— Тоді я підстерігатиму вас під будинком. Ви так просто мене не спекаєтесь. Зрештою, це ви прийшли до мене...

Я поклав трубку знову. І знову дзвінок.

— Я дещо пам'ятаю... Таке, через що у вас можуть бути неприємності... Я хочу, щоб ми серйозно поговорили про Сільвію.

— Ви забуваєте, що я теж можу наробити вам неприємностей,— відповів я.

Цього разу я, поклавши трубку, накрив телефон подушкою, щоб не чути дзвінків. Потім устав і, не засвічуючи лампи, сперся на підвіконня. Бульвар Сім'є був унизу безлюдний. Час від часу проїжджали автомобілі, і я щоразу дивився, чи котрийсь не спиниться. Десь клацали дверцята... Він би вийшов і підвів голову на вікна "Мажестіка", щоб подивитись, на якому поверсі ще світиться. Потім зайшов би до телефонної кабіни — там, де бульвар ледь-ледь повертає... Може, зняти трубку? Чи відповісти йому? Найкраще було б дочекатися дзвінка й прикласти трубку до вуха, не кажучи жодного слова. Він би гукав: "Алло! Ви мене чуєте? Ви мене чуєте? Я біля вашого будинку... Озвіться! Озвіться ж!.." А

я у відповідь на ці чимдалі тривожніші й жалібніші крики тільки мовчав би. Так, я хотів, щоб оте моє почуття порожнечі перейшло до нього.

Хор давно вже змовк, а я все стояв коло вікна й чекав, що його постать з'явиться внизу, в білому світлі від ліхтарів на бульварі Сім'є — так, як вона з'явилася тієї неділі на Англійській набережній, на тлі рожевого присмеркового неба...

Години о дванадцятій я вирушив до автомайстерні. Туди можна дістатися сходами з першого поверху "Мажестіка". Досить тільки пройти з холу коридором, відчинити двері на сходи й увімкнути світло.

У цьому просторому приміщенні в підвалі "Мажестіка" колись була, мабуть, готельна автостоянка. Я нікого не застав. Усі троє робітників пішли на обід. Правду кажучи, роботи в них з дня на день меншало. Біля бензоколонки хтось посигналив. Там стояв "мерседес", і водій попросив налити повний бак. Чайові він дав щедрі.

Потім я рушив до свого кабінету в глибині майстерні. Це була кімната з кахляною підлогою і блідо-зеленими стінами, від майстерні її відділяла скляна перегородка. На столі зі світлого дерева хтось лишив конверт із моїм прізвищем. Я розірвав його і прочитав: "Заспокойтеся. Ви вже ніколи про мене не почуєте. Про Сільвію теж. Вількур".

Збентежений, я дістав із кишені його візитну картку й набрав номер у Антібі. Відповіді не було. Я заходився давати лад на письмовому столі. За кілька місяців там зібралося чимало старих папок та рахунків, і я поскладав їх до залізної шафи. Скоро від них узагалі нічого не залишиться: управитель будинку, завдяки якому я тут працював, попередив мене, що скоро майстерню переобладнають на звичайну стоянку.

Потім я поглянув крізь скляну перегородку: в майстерні стояла американська машина із піднятим капотом і спущеним заднім колесом.

Коли робітники повернуться, треба буде запитати, чи вони не забули про ту машину. Та чи вони повернуться? їх також попередили, що майстерню скоро закриють, і вони, мабуть, завбачливо подбали про іншу роботу. Тільки я про це не подумав.

Пізніше, надвечір, я знову набрав Вількурів номер в Антібі. Ніхто не відповідав... Із трьох робітників повернувся тільки один і саме закінчував лагодити американську машину. Я сказав, що на годину-дві вийду, й попросив його замінити мене на бензоколонці.

На проспекті Дюбушаж сяяло сонце, і тротуар був устелений килимом із жовтого листя. Ступаючи по ньому, я думав про своє майбутнє. Коли майстерню закриють, мені, певно, виплатять вихідну допомогу, і якийсь час я ще так-сяк проживу. Можна було б залишити за собою кімнату в "Мажестіку", плачу я за неї зовсім не багато. А може, Буатель, управитель будинку, взагалі не братиме з мене грошей — із вдячності за мою сумлінну працю? Так, я назавжди зостануся тут, на Лазуровому березі. Навіщо міняти краєвид? Я навіть знову міг би взятися за колишню свою роботу фотографа й стояти зі своїм "поляроїдом" на Англійській набережній, очікуючи туристів. Те, про що я подумав, тримаючи в руках Вількурову [8] візитку, стосувалося й мене самого. Часом досить і кількох років, тпоб .розпрощатися з багатьма честолюбними мріями...

Непомітно для себе я опинився біля парку Ельзасу й Лотарингії. Тут я звернув ліворуч на бульвар Гамбетта й відчув у серці легенький щем, подумавши, що знову побачу Вількура перед вішалками зі шкіряними пальтами. Цього разу я трохи постежу за ним здаля, щоб він мене не помітив, а потім піду геть. Мені стане легше, якщо я ще раз гляну на цього "агента-посередника", вуличного торговця, що був уже не тим Вількуром і вже не мав до мого життя ніякого відношення. Ніякого. Просто запопадливий продавець, яких, коли наближається Різдво, так багато на вулицях Ніцци. Вуличний торговець, та й годі.

Я вже бачив постать чоловіка, що жестикулював за прилавком. Та, перетинаючи вулицю Бюффа, я помітив, що то не Вількур, а якийсь блондин у шкіряному піджаку і з великою конячою головою. Як і першого разу, я пропхався ближче. Він говорив не через мікрофон, а просто гучно закликав покупців і рекламував свої товари, перелічуючи все, що мав: ондатрове хутро, каракуль, смушок, заяче хутро, скунс, чобітки на хутряній підкладці й без підкладки... Вибір був куди багатший, ніж напередодні, і до блондина підходило більше людей, ніж до Вількура. Шкіряного одягу було не багато. Зате вибір хутра великий. Мабуть, Вількурові хутряних виробів просто не довіряли.

А блондин уже пропонував на куртки з ондатри та каракуля двадцятипроцентну знижку. Каракуль був усіх кольорів і відтінків: чорний, брунатний, синій, темно-зелений, світло-бузковий, кольору фуксії... Кожен покупець безплатно одержить мішечок каштанів у цукрі! Блондин говорив усе швидше й швидше, і в мене аж у голові запаморочилось. Кінець кінцем я сів за столик на терасі кафе поруч і просидів там понад годину, доки всі порозходились.

Він був за своїм прилавком сам, і я підійшов до нього.

— Вже зачинено,— сказав блондин. —Та якщо хочете... Є шкіряні піджаки. .Дуже дешево. Із тридцятипроцентною знижкою. Або куртки з каракуля — і підкладка з тафти, розміри від сорок шостого по п'ятдесят другий, віддаю за півціни... —Він уже не міг спинитись і, ніби по інерції, все говорив, говорив...

— Ви знаєте Фредеріка Вількура?

— Ні. —Він почав складати хутра та куртки на купу.

— Але ж іще вчора він працював тут, на вашому місці!

— На Лазуровому березі, у фірмі "Франс-Кюїр", нас тут працює багато.

Поруч зупинився автофургон-той самий, що й напередодні,-і з нього вийшов водій.

— Добридень, — привітався я. — Ми з вами зустрічались учора надвечір. Ви Опрацювали з моїм знайомим...

Чоловік, насупивши брови, дивився на мене і, здавалося, нічого не пригадував.

— Потім ви заїхали за ним у "форум"...

— А-а... Так, було.

— Вантаж швидше! — кинув йому блондин із конячою головою.

Водій брав по одній куртці чи пальту, чіпляв їх на плічка й розвішував у фургоні.

— Ви не знаєте, де він?

— Мабуть, уже в нас не працює...-Він відповідав стримано, так ніби Вількур у чомусь дуже провинився й ніби працювати у "Франс-Кюїр" було великою честю.

— Я гадав, це його постійне місце...

Блондин з конячою головою, спершись на прилавок, щось занотовував у записнику. Може, підраховував виторг?

Я дістав із кишені Вількурову візитну картку.

-Ви, мабуть, підвозили його вчора додому... Проспект Боске, п'ять, в Антібі...

Водій і далі розвішував у фургоні куртки та пальта й навіть не дивився в мій бік.

— Це готель,-мовив він нарешті.-Там живуть продавці нашої фірми. Звідти їх посилають у Кани чи Ніццу.Я подав чоловікові пальто з каракуля, потім шкіряну куртку, далі хутряні [9] чобітки. Я допомагав йому, сподіваючись, що він дещо розповість мені про Вількура.

— Хіба я можу всіх знати? Вони часто міняються... По десятку новеньких щотижня. Попрацюють два-три дні й ідуть від нас. Приходять інші. У "Франс-Кюїр" робота є завжди. У нас склади на всьому Лазуровому березі. Є в Грассі... У Драгіньяні...

— Виходить, в Антібі його вже немає?

— Нема... А кімнату його, мабуть, зайняв хтось інший. Може, навіть оцей пан...

Водій кивнув головою на високого блондина з конячою головою, який так само щось занотовував у записнику.

— Як же мені дізнатися, де він?

— Одне з двох: або він сам пішов із "Франс-Кюїр", або його розрахували, бо він погано торгував. — Він закінчив розвішувати у фургоні пальта й куртки і тепер витирав кінчиком кашне спітніле чоло. — А може, його послали десь в інше місце... Та якщо ви запитаєте у фірмі, вам нічого не скажуть. Професійна таємниця. Ви йому не родич?

— Ні.

Його тон став м'якшим. Блондин підійшов до нас.

— Все повантажив? їдьмо.

Він заліз на переднє сидіння. Водій зачинив дверцята фургона й перевірив, чи вони замкнені. Потім сів за кермо й нахилився до мене через опущену шибку.

— Часом "Франс-Кюїр" посилає їх за кордон. Склади є і в Бельгії. Його могли й туди послати...

Водій знизав плечима й рушив. Я дивився вслід фургону, аж поки він зник за поворотом Англійської набережної.

Повітря було вологе. Я пішки дійшов до парку Ельзасу й Лотарингії і сів на лаву за гойдалками та пісочницею. Я люблю цей парк за його сосни зі схожими на парасолі кронами та довколишні будинки, що так чітко вирізняються на тлі ясного неба. Часом, надвечір, ми сиділи тут із Сільвією. Ми почували себе в безпеці серед жінок, що доглядали своїх дітлахів. Ніхто б і не подумав шукати нас тут, у цьому парку. І люди навколо зовсім нас не помічали. Зрештою, ми теж могли бути тут з дітьми, і вони каталися б з гірки, будували з піску замки...

У Бельгії... Виходить, вони послали його до Бельгії... Я уявив собі Вількура, що ввечері, під дощем, крадькома продає десь біля брюссельського Південного вокзалу брелки або давні порнознімки. Він просто тінь самого себе, не більше. Записка, яку він залишив сьогодні вранці, мене зовсім не здивувала. "Ви вже ніколи про мене не почуєте"... Я це передчував. Дивно, але він сам написав мені ту записку, і вона була матеріальним доказом його існування. Вчора, коли я побачив того чоловіка на вулиці, минуло кілька хвилин, перше ніж я впізнав його, перше ніж переконав себе, що це справді Вількур. Я стояв і пильно дивився на нього, так ніби намагався примусити його пригадати самого себе. І під моїм невідривним поглядом він спробував знову стати тим

самим Вількуром. Кілька годин він іще грав свою роль, він дзвонив мені, але тієї впевненості в нього вже не було... Тепер, у Брюсселі, він простує бульваром Аспаш до Північного вокзалу й сідає навмання в будь-який поїзд. Він заходить до прокуреного .купе, де грають у карти комівояжери... І ось поїзд рушає і мчить хтозна-куди...

Спершу я теж думав утекти до Брюсселя й переховуватися там разом із Сільвією. Та потім ми вирішили не покидати Франції. Треба було вибрати якесь велике місто, де на нас ніхто б не звертав уваги. У Ніцці понад півмільйона мешканців, серед них неважко було загубитися, щезнути. Це місто не таке, як решта. До того ж там море...

На третьому поверсі будинку, що на розі площі та бульвару Віктора Гюго, світиться вікно. Це саме той будинок, де мешкала пані Ефлатун Бей. Може, вона ще жива? Я мав би зайти до жінки чи запитати про неї у консьєржки... Я довго вдивляюсь у жовтий квадрат вікна. Коли ми приїхали до Ніцци, життя в неї вже давно було позаду, і я не знав, чи мала ще вона про нього бодай невиразні спогади. Вона була таким собі привітним привидом серед тисяч інших привидів, що населяли Ніццу. Іноді вона сиділа пополудні в парку Ельзасу й Лотарингії на лаві [10] поруч із нами. Привиди не вмирають, їхні вікна світитимуться завжди, як світяться тепер вікна цих вохристо-білих будинків довкола, і сосі й з кронами-парасолями майже ховають їх від мене. Я підводжуся, рушаю бульваром Віктора Гюго й машинально рахую платани.

Спочатку, коли Сільвія тільки приїхала сюди до мене, я дивився на життя не так, як сьогодні. Ніцца ще не була для мене тим знайомим містом, яким я тепер іду до "Мажестіка" в свою кімнату з непотрібним електрокаміном. На щастя, зими на Лазуровому березі напрочуд м'які, й мені байдуже, що доводиться спати, не скидаючи пальта. Я боюся весни. Вона щоразу накочується, мов дев'ятий вал, і щоразу я запитую себе, чи він не забере й мене з собою.

Я сподівався, що моє життя складеться інакше, досить буде лише пожити в цьому південному місті, і з пам'яті зітреться все, що було доти.

Зрештою ми перестали б відчувати тягар минулого, який гнітив нас... І того вечора я крокував містом куди швидше, ніж сьогодні. На вулиці Гуно я проминав перукарню... Вона й тепер освітлює тротуар рожевим неоновим світлом — я не зміг стриматися, щоб не переконатись у цьому.

Тоді я ще не був привидом, як тепер. Я сподівався, що в цьому незнайомому місті ми з часом усе забудемо й почнемо все спочатку. Почнемо спочатку... Я подумки повторював ці слова, коли йшов вулицею Гуно, й моя хода ставала дедалі легшою.

"Прямо", — сказав мені якийсь перехожий, коли я спитав дорогу до вокзалу. Прямо... Я вірив у майбутнє. Ці вулиці були для мене нові. Байдуже, що я йшов ними майже навмання. Сільвія приїздила поїздом на вокзал Ніцци аж о пів на одинадцяту.

У неї була тільки велика шкіряна сумка гранатового кольору та "Південний хрест" на шиї. Я зніяковів, побачивши, що вона йде мені назустріч. За тиждень до того я лишив її у готелі в Аннесі й вирішив поїхати до Ніцци сам — переконатися, чи зможемо ми тут оселитись.

"Південний хрест" сяяв на чорному светрі з-під пальта. Наші погляди зустрілися, вона всміхнулась і опустила комір. Так відверто демонструвати цей діамант було необачно. А що, як у поїзді випадково опинився хтось із ювелірів і Сільвія привернула його увагу? Але на цю свою безглузду думку я тільки всміхнувся. І взяв у Сільвії сумку.

— У твоєму купе не було ювелірів?

Я придивлявся до нечисленних пасажирів, що виходили з вагонів і простували повз нас пероном.

У таксі мене на мить охопив страх. Недорога мебльована кімната, яку я знайшов, могла Сільвії не сподобатись. Та краще вже така кімната, ніж готель, де нас ще запам'ятають обслуга чи адміністратор.

Таксі їхало тим самим шляхом, яким я йду оце сьогодні пішки, але в зворотний бік: бульваром Віктора Гюго, повз парк Ельзасу й Лотарингії. Це було тієї ж пори, наприкінці листопада, і листя з платанів, як і тепер, уже опало. Вона зняла з шиї "Південного хреста", і я відчув на долоні холодний дотик діаманта й ланцюжка.

— Візьми... Бо ще загублю...

Я обережно поклав діаманта до внутрішньої кишені піджака.

— Ти розумієш, що було б, якби в твоєму купе опинився ювелір, просто напроти тебе?

Вона прихилилась до мого плеча. Таксі спинилося на розі вулиці Гуно, щоб пропустити машини, які їхали зліва. Неподалік рожевим неоновим світлом сяяла вітрина перукарні.

— Якби поруч і опинився ювелір, то подумав би, що це підробка.

Щоб не почув водій, Сільвія шепотіла мені на вухо голосом, що його Вількур, прагнучи здаватися вишуканим, часом називав "приміським". Але цей "приміський" голос мені подобався, бо це був голос мого дитинства.

— Так, проте якби він попросив у тебе дозволу роздивитися його крізь лупу...

— Я сказала б, що це родинна коштовність.

Таксі зупинилося на вулиці Кафареллі перед віллою "Свята Анна", де були мебльовані кімнати. Якусь мить ми нерухомо стояли на тротуарі. Я тримав її сумку. [11]

— Треба пройти через сад,— мовив нарешті я.

Я боявся, що вона буде розчарована. Та ні. Сільвія взяла мене під руку я штовхнув хвіртку, вона відчинилась, і під шелест листя ми рушили темною алеєю до вілли, де над верандою горів ліхтар.

Веранду ми поминули. У вітальні-там мене приймала хазяйка, коли я приходив наймати кімнату,— горіла люстра.

Не привертаючи до себе уваги, ми обійшли віллу. Я відімкнув двері чорного ходу, і ми піднялися сходами нагору. Наша кімната була на другому поверсі в кінці коридору.

Сільвія сіла в старе шкіряне крісло. Пальта не скинула. Вона розглядалася довкола так, ніби хотіла обвикнутись. Обоє вікон виходили в сад і були запнуті темними завісками. На стінах — шпалери з рожевими візерунками, тільки та, ще в глибині кімнати, була обшита деревом і нагадувала стінку гірського шале. Шкіряне крісло та широке ліжко з мідною спинкою — оце й усі меблі.

Я сидів на ліжку й чекав, поки вона заговорить.

— Принаймні тут нас ніхто не шукатиме.

— В цьому нема сумніву,— відповів я.

Я хотів був докладно розповісти про переваги такого житла, щоб переконати в них заразом і себе самого: гроші я заплатив на місяць наперед, кімната має окремий вхід, ключ завжди буде в нас, хазяйка живе на першому поверсі й нас не турбуватиме...

Але Сільвія, здавалося, мене не слухала. Вона роздивлялась абажур, з якого на нас лилося тьмяне світло, потім паркет, темні завіски...

Вона все ще була в пальті, так наче збиралась піти, і я боявся, що залишусь у тій кімнаті сам. Сільвія сиділа не рухаючись, поклавши руки на бильця крісла

В її погляді промайнув відчай — той відчай, що охоплював і мене...

Та щойно вона спиняла погляд на мені, як усе мінялося. Може, вона розуміла, що ми з нею відчуваємо те саме... Сільвія всміхнулася до мене й тихо, так ніби під дверима хтось підслуховував, мовила:

— Не варто цим перейматись.

Низький голос диктора й музика на першому поверсі змовкли. Там, мабуть, вимкнули телевізор чи радіо. Ми лежали в ліжку. Завіски були розсунуті, і якесь тьмяне світло ледь розтинало темряву в кімнаті. Я бачив її профіль. Вона підклала під голову руки, і "Південний хрест" у неї на шиї сяяв. Сільвія не скидала його на ніч: вона була певна, що так його не вкрадуть.

— Тут якось дивно пахне, тобі не здається?

— Справді.

Коли я ввійшов до цієї кімнати вперше, від запаху цвілі мені перехопило в горлі. Я розчахнув вікна, та це не допомогло. Запах, мабуть, в'ївся в стіни, у крісло, у ковдру.

Я присунувся до Сільвії ближче, й запах цвілі розчинився в ароматі парфумів. То був важкий аромат, без якого я не міг жити; в ньому було щось ніжне й присмеркове водночас — мов той зв'язок, що поєднував нас.

Цього вечора в колишньому холі "Мажестіка" відбуваються щотижневі збори членів товариства "Далекі землі". Щоб не йти до своєї

кімнати, я міг би посидіти на одній з дерев'яних — точнісінько таких самих, як у парку,— лав і послухати лектора (в тих, перед ким він виступає, на грудях у кожного біле кружальце з синіми літерами ДЗ). Але вільних місць немає, і я тихенько рушаю попід стіною до сходів.

Нинішня моя кімната нагадує кімнату на віллі "Свята Анна" на вулиці Кафареллі. Тепер, узимку, тут такий самий запах, що йде від вологості, шкіри та старих дерев'яних меблів. З часом така обстановка починає діяти людині на нерви, але тоді на вулиці Кафареллі, із Сільвією, я мав інший настрій. А тепер у мене часом зринає таке враження, неначе я на ногах розкладаюсь. І тоді я заходжуюся переконувати себе, що це не так. І за мить те враження розвіюється, й лишається тільки байдужість, відчуття спокою і легкості. Ніщо вже не має ваги... Там, на вулиці Кафареллі, мене часом поймала тривога, і все ж майбутнє я бачив у світлих [12] барвах. Кінець кінцем ми виплутаємося з цього скрутного становища. Ніцца — лише перший крок на нашому спільному шляху. Дуже скоро ми поїдемо звідси геть, за кордон... Я був у полоні ілюзій. Я ще не знав, що це місто — драговина, в якій я непомітно для себе загрузну. І що мій шлях проляже тільки з вулиці Кафареллі на бульвар Сім'є, де я живу нині.

Другого дня після приїзду Сільвії була неділя. Ми сиділи на терасі кафе на набережній; вечоріло, і це було те саме кафе, з якого я колись побачив Вількура з його дивною сумкою через плече. Він також став однією з тих тіней, які пропливали тоді перед нами й на які ми дивилися проти світла; всі ті жінки й чоловіки здавалися мені такими старими... Я замикаюся в кімнаті, й мені стає страшно. Мабуть, тепер я —така сама тінь, як і всі вони... Того вечора тіні за сусідніми столиками неквапно пили чай. Ми з Сільвією спостерігали й за цими, й за тими, що повільно проходили Англійською набережною. Зимовий недільний вечір... І я знаю, ми думали про те саме: треба було знайти серед людей, що блукали тоді над морем, когось такого, хто купив би в нас "Південного хреста".

Кілька днів підряд дощило. Я виходив під дощем по газети до кіоска біля парку Ельзасу й Лотарингії, потім вертався до вілли "Свята Анна". Хазяйка годувала своїх пташок. Від дощу вона запиналася стареньким плащем та хусткою. Елегантна жінка років шістдесяти. Вимова паризька. Вона махала мені рукою, казала "Доброго ранку", потім відчиняла одну по одній клітки далі, насипала зерна й зачиняла дверцята. Цікаво, що її привело до Ніцци?

Вранці ми, прокидаючись, чули, як дощ тарабанить по бляшаному даху невеличкого павільйону в саду. Ми знали, що так триватиме цілий день, і часто не вилазили з ліжка до самого вечора. Ми чекали, доки смеркне, щоб кудись піти. Вдень дощ, що лив на набережну, на пальми та білі будинки, полишав у серці почуття невимовного смутку. Здавалося, той безрадісний дощ просочується скрізь і скоро розмиє ці опереткові декорації ніжних кольорів довкола... Але вечір своїми неоновими вогнями розвіював відчуття спустошеності.

Саме під дощем я вперше відчув, що це місто стане для нас пасткою. Я тоді ходив по газети до кіоску на вулиці Кафареллі. Та коли я зайшов до кімнати, бадьорість повернулася до мене. Сільвія читала детектив, спершись на бильце ліжка й схиливши голову. Поки вона зі мною, боятися мені нема чого... На ній був світло-сірий светр, що підкреслював колір її волосся й блиск синіх очей; у ньому вона здавалася ще тендітнішою.

— В газетах є щось цікаве? — запитала вона.

Я перегорнув їх, сидячи на ліжку.

— Ні. Нічого.

Потім усе переплуталось. Образи минулого злилися в легку безформну масу, і вона розтягувалась, надувалась, мов куля, що виграє всіма кольорами, ось-ось лусне й назавжди щезне... Я вже не чув

монотонного голосу лектора товариства "Далекі землі", голосу, який долинав через мікрофон до моєї кімнати. Той голос і музика документального фільму (мабуть, про Тихий океан, бо бриніли жалібні акорди гавайських гітар) заколисали мене, і я заснув.

Вже й не пам'ятаю, коли ми зустріли Нілів — до чи після приїзду до Ніцци Вількура. Даремно я перебираю спогади, намагаючись знайти бодай якісь орієнтири; з'ясувати послідовність подій не вдається.

Зрештою, ніяких подій і не було. Ніяких. Та й саме слово "подія" сюди не підходить. Воно має означати щось несподіване, помітне. А тоді ні несподіваного, ні помітного нічого не сталось. Усе відбувалося спокійно, повільно, як повільно на канві килима вимальовується візерунок, як повільно проходять повз нас Англійською набережною перехожі.

Близько шостої ми вже сиділи на заскленій терасі кафе "Квіні". В темряву з ліхтарів лилося тремтливе бузкове світло. Ми чекали, самі не знаючи чого. Ми скидалися на сотні й тисячі тих, що, як оце ми тепер, сиділи в Ніцці на терасах кафе Англійської набережної в різні періоди історії: вигнанці, росіяни, всілякі авантюристи, англійці, евакуйовані у "вільну зону", круп'є-корсиканці з казино "Середземноморський палац"... Декотрі тут так і лишилися, сидять на тих самих місцях ось уже сорок років і цієї хвилини п'ють за сусідніми столиками чай. [13] А піаніст? Відколи щодня з п'ятої до восьмої вечора перебирає клавіші в глибині зали він? Якось я цим поцікавивсь. "Я завжди тут грав",— була відповідь. Ухильна відповідь, так відповідають ті, хто знає чимало таємниць, що можуть скомпрометувати не одного... А втім, піаніст, мабуть, із тих людей, що й ми з Сільвією. І щоразу, коли ми заходили до кафе, він дружньо вітав нас кивком голови та кількома гучними акордами.

Того вечора ми засиділися на терасі довше, ніж звичайно. Відвідувачі помалу розходились, і в кафе зосталися тільки ми та піаніст. Це була пора, коли заклад порожнів перед вечерею. Офіціанти накривали столи в тій половині зали, де був ресторан. А ми... ми з Сільвією не знали, як

згаяти решту вечора. Повернутися де вілли "Свята Анна"? Чи піти на вечірній сеанс у "Форум"? А може, чекати, просто сидіти й чекати?..

Вони підійшли до столика, що стояв неподалік від нас, і сіли поруч обличчям у наш бік. Він мав вигляд досить занедбаний — замшева куртка, лице виснажене, ніби дві ночі не спав... Зате в неї вигляд був дуже вишуканий: елегантна зачіска, вечірній грим, манто-здається, соболине...

Це сталося дуже просто й природно. Пригадую, через деякий час Ніл підійшов і попросив прикурити. Крім нас, на терасі нікого не було, і вони, мабуть, здогадалися, що кафе зачиняють.

— Невже нам нічого не принесуть? — сказав він, усміхаючись.— Про нас, мабуть, зовсім забули.

Офіціант неохоче рушив до них. Пам'ятаю, Ніл замовив подвійну каву, і це підтвердило мою думку про те, що він довго не спав. У глибині зали піаніст натискав по одній клавіші, ніби перевіряв, як звучить інструмент. Вечеряти ніхто не йшов. Офіціанти в залі стояли без роботи. І оті монотонні звуки піаніно... На набережній шурхотів дощ.

— А тут не дуже затишно,— зауважив Ніл.

Вона мовчки сиділа поруч із ним і курила. І усміхалася до нас. Між нами зав'язалася розмова.

— Ви живете в Ніцці?

— Так. А ви?

— Ми? Так. Ви тут у відпустці?

— Не дуже весело, коли в Ніцці дощ.

— Хоч би піаніст щось заграв... Аж голова болить від його бренькання,— сказав Ніл.

Він підвівся, зайшов до зали й рушив до піаніста. А Нілова дружина так само сиділа й усміхалась. Коли Ніл повернувся, залунали перші акорди "Нічного незнайомця".

— Така музика вас влаштовує? — запитав він.

Офіціант приніс напої, і Ніл запросив нас випити з ними. Так ми з Сільвією опинилися за їхнім столиком. Слово "подія", як і "зустріч", сюди не підходить. Це була не зустріч. Вони просто потрапили в розставлені нами сіті. Якби того вечора не попалися були Ніли, то на другий день чи пізніше однаково попався б хтось інший. Багато днів ми з Сільвією просиділи в людних місцях — у холах, у барах готелів, у різних кафе на Англійській набережній... Тепер мені здається, що тоді ми ніби сплели невидиме павутиння й чекали, поки до нього хтось потрапить.

Обоє вони говорили з ледь помітною іноземною вимовою. Нарешті я зважився запитати:

— Ви англієць?

— Американець,— відповів Ніл. — А дружина англійка.

— Я виросла тут, на Лазуровому березі,— додала вона.— Отже, я не зовсім англійка.

— А я не зовсім американець,— сказав Ніл.— Бо давно живу в Ніцці.

Потім вони на хвилину ніби забули про нас, а тоді заговорили знову приязно і ввічливо. Нілова неуважність була наслідком сильної втоми та зміни часових поясів: він сказав, що вчора ще був в Америці, а сьогодні повернувся літаком. Дружина, мовляв, навіть не чекала, що він повернеться так швидко. Коли він подзвонив їй з аеропорту, вона саме кудись збиралася з друзями. Ось чому на ній вечірня сукна та соболине манто. [14]

— Час від часу доводиться літати до Америки,— пояснив Ніл.

Погляд у неї був непритомний. Може, через те, що вона одним духом вихилила мартіні? Чи це просто вияв своєрідної, мрійливої вдачі англійок?

І знову на думку мені спадає образ невидимого павутиння, яке ми сплели з Сільвією. Вони потрапили до нього в такому стані, коли найменше могли цьому опиратись. Я намагаюся згадати, як саме вони з'явились на терасі кафе. Вигляд у них тоді був, здається, розгублений, а хода якась непевна...

— Знаєш, я вже, мабуть, не зможу піти до твоїх друзів,— сказав Ніл дружині.

— Байдуже. Я подзвоню їм...

Він допивав уже третю чашку кави.

— Мені вже трохи краще... Приємно відчути нарешті під ногами тверду землю... Не люблю літаків.

Ми з Сільвією перезирнулися. Може, пора прощатись? Чи лишитися з ними? Мабуть, вони хотіли познайомитися з нами ближче?

Клацнув вимикач, ту ж мить лампи погасли, і світло лишилося тільки в залі ресторану; нас огорнула півтемрява.

— Якщо не помиляюся, вони нас виганяють,— промовив Ніл.

Він щось шукав у кишенях куртки.

— От лихо... У мене немає франків...

Я хотів був заплатити за них, але Нілова дружина вже дістала з сумочки пачку банкнот і недбало кинула одну з них на стіл.

Ніл устав. Півтемрява ще дужче підкреслювала стомлений вираз на його обличчі.

— Час додому. Я такий стомлений, що ледве стою на ногах.

Дружина взяла його під руку, і ми рушили за ними.

Їхня машина стояла неподалік, на Англійській набережній — якраз навпроти іранського банку, запорошені вікна якого свідчили про те, що він давно вже не працював.

— Дуже приємно було познайомитися,-сказав Ніл.-Але дивна річ... У мене таке враження, ніби ми з вами вже десь зустрічались...

І він пильно подивився на Сільвію. Я добре це запам'ятав.

— Якщо ви не проти, ми підвеземо вас,— запропонувала його дружина.

Я відказав, що не варто турбуватися. Просто я злякався, що ми з Сільвією вже їх не спекаємось. Так буває, коли хтось напідпитку

чіпляється до вас і хоче будь-що випити з вами ще по чарці. Такі типи часто поводяться досить агресивно. Проте що спільного між якимись п'яничками й подружжям Нілів? Ці здавалися такими вишуканими, врівноваженими, такими незворушними...

— А в якому районі ви живете? — запитав Ніл.

— Неподалік від бульвару Гамбетта.

— Нам по дорозі,— мовила його дружина. — Ми підвеземо вас, якщо хочете...

— Згода,— відповіла Сільвія.

Її рішучий тон мене здивував. Вона взяла мою руку, так наче вирішила затягти мене до машини силоміць. Ми вмостилися на задньому сидінні. За кермо сіла Нілова дружина.

— Веди ти,-сказав Ніл. —Я так стомився, що наїду на перше ж дерево.

Ми поминули "Квіні", де вже вимкнули все світло, потім "Середземноморський палац" — той будинок із сліпими вікнами через опущені металеві жалюзі мав такий вигляд, ніби його скоро мали знести.

— У вас своя квартира?

— Ні. Ми наймаємо кімнату в готелі.

Вона скористалася з того, що перед світлофором на розі Кронштадтської вулиці довелося зупинитись, і обернулася до нас. Від

неї пахло сосною, і я запитав себе, чи це запах її шкіри, чи соболиного хутра.

— Ми живемо на віллі,— сказав Ніл. — Нам буде дуже приємно, якщо ви до нас якось завітаєте.

Від утоми голос його лунав глухо, та й вимова була помітніша.

— А ви надовго до Ніцци? — запитала мадам Ніл. [15]

— Так. Ми тут відпочиваємо,— відповів я.

— Парижани? — поцікавився Ніл.

Чому він допитується? Адже щойно, в кафе, особливого інтересу вони нас не виявляли... Мене помалу охоплювало занепокоєння. Я хотів зроби Сільвії знак, щоб перед першим же червоним світлом вискочити з машини. А якщо дверцята заблоковано?

— Ми живемо недалеко від Парижа,— відповіла Сільвія.

Її розважливий тон подіяв на мене заспокійливо. Пустився дощ, Нілова дружина ввімкнула двірники, і їхні ритмічні рухи зрештою цілком мене заспокоїли.

— Часом не в районі Марн-ла-Кокет? — знову запитав Ніл. — Ми колись там жили.

— Та ні, зовсім не там,-відказала Сільвія.-На схід від Парижа. І Марні.

Її відповідь пролунала, мов виклик, і вона всміхнулася до мене. Я відчув її руку в своїй.

— Долину Марни я зовсім не знаю, — промовив Ніл.

— Це чарівна місцевість, — озвався я.

— Яка саме? — перепитав Ніл.

— Ла-Варенна-Сент-Іллер, — чітко відповіла Сільвія.

А й справді, чому б не відповідати на всі запитання цілком невимушено? Який сенс критися?

— Але ми й не думаємо повертатись туди,— додав я. — Ми хочемо лишитися тут, на Лазуровому березі.

— Правильне рішення,— схвально сказав Ніл.

Я відчув полегкість. Зрештою, ми з Сільвією вже давно ні з ким не розмовляли, тільки кружляли містом, як ото звірі в клітці. Та ми не стали відлюдниками. Ми ще могли підтримувати розмову, навіть заводити знайомства.

Машина завернула на вулицю Кафареллі, і я показав мадам Ніл на огорожу вілли "Свята Анна".

— Але ж це не готель,— зауважив Ніл.

— Ні. Мебльовані кімнати.

Я відразу пошкодував, що сказав це. "Мебльовані кімнати" могли викликати в Нілів підозру. Може, вони упереджено ставляться до людей, й живуть у мебльованих кімнатах.

— Але ж там досить зручно, так?

Ні, вони ставляться до нас, очевидно, без жодних упереджень, навіть певною симпатією.

— Ми там зупинилися тимчасово,— сказала Сільвія. — Потім знайдемо щось інше.

Машина стояла перед віллою. Пані Ніл вимкнула двигун.

— Ми, мабуть, могли б допомогти вам знайти інше житло,— непевно промовив Ніл. — Правда ж, Барбаро?

— Звичайно,— відповіла йому дружина. — Треба буде зустрітися.

— Я дам вам нашу адресу, — сказав Ніл. — Дзвоніть коли завгодно. — В дістав із кишені гаманець, узяв звідти візитну картку й простяг її мені. — Отже, до зустрічі! Сподіваємося скоро вас побачити...

Пані Ніл обернулася до нас:

— Було дуже приємно познайомитись.

Вона справді говорить щиро? Чи це тільки задля ввічливості?

Обоє, пообертавшись, дивилися на нас і мовчали; обличчя їхні були майже поруч.

Я не знав, що відповісти. Сільвія також. Мені здавалося, що їм усе вже байдуже і вони навіть не здивувалися б, якби ми не вийшли з машини. І що вони погодяться на будь-яку нашу пропозицію. Ініціатива була в наших руках. Нарешті я відчинив дверцята й сказав:

— До зустрічі! Дякуємо, що підвезли.

Перед тим, як відчинити хвіртку, я обернувсь і подивився на номер машини. Коли я побачив літери CO, серце в мене завмерло. Літери CO означає [16] "дипломатичний корпус", але в ту мить я переплутав їх із літерами, що були в номерах поліційних машин, і подумав, що ми з Сільвією потрапили в пастку.

— Цю машину нам позичили друзі, — весело пояснив Ніл.

Він опустив шибку, вистромив з машини голову й усміхнувся нам. Ніл, певне, помітив мій подив. Я тим часом штовхав хвіртку, вона не піддавалась, і я все натискав і натискав на ручку. Нарешті я ще раз штовхнув хвіртку плечем, і вона відчинилась.

Ми зачинили її за собою і мимоволі обоє знову обернулися. Ніли мовчки сиділи поруч у машині — нерухомо, мов зацiпенілі.

У кімнаті, як завжди, стояв запах вогкості й цвілі. Часто ми, повернувшись сюди ввечері після довгого й марного дня, відчували самотність, і волога ніби заповзала нам під шкіру. Ми лежали в ліжку з рипучими пружинами, і нам починало здаватися, наче просякаємо тим запахом до самих кісток. Ми купили нову білизну й побризкали її лавандовою водою. Але запах цвілі й далі немовби переслідував нас.

Та цієї ночі все було інакше. Вперше, відколи ми приїхали до Ніцци, розірвалося зачароване коло, яке відділяло нас від людей і в якому ми вже задихались. Раптом ця кімната здалася нам тільки тимчасовим притулком. І вже не треба було відчиняти вікна, щоб провітрити її, не треба було ховатися від запаху під напахченими лавандою простирадлами. Ми вже ніби звільнилися від того запаху.

Я прихилився чолом до шибки й зробив Сільвії знак, щоб вона підійшла. За ґратчастою огорожею вілли стояла з вимкнутим двигуном машина Нілів. Що вони там роблять? Чого чекають? Може, той довгий сірий автомобіль чимось нам загрожує? Гаразд, побачимо, що буде далі.

Все ж таки це краще, ніж стан напівсну та байдужості, в який ми непомітно занурились і з якого не могли вийти.

Двигун завівся. Машина ще якийсь час постояла, потім рушила і зникла за рогом вулиці Кафареллі та проспекту Шекспіра.

Тепер я певен: Вількур з'явився після нашої першої зустрічі з Нілами. Ця подія сталася наступного тижня. Ми ще не бачили Нілів удруге, бо минуло днів десять, поки нам пощастило нарешті додзвонитися до них і домовитися про зустріч.

Подія? Це слово знов не підходить. Те, що ми зустріли на своєму шляху Вількура, особливою подією не було. Сонячними ранками ми читали газети на лавці в парку Ельзасу й Лотарингії, неподалік від гірки та гойдалок. Там принаймні ми не привертали до себе уваги. На обід ми з'їдали по бутерброду в кафе на вулиці Франції. Потім їхали автобусом на пагорб Сім'є чи в район порту й гуляли на галявинах у парку Арен або вузенькими вуличками старої частини міста. Години о п'ятій ми поверталися на вулицю Франції і купували в букініста детективний роман. Але перспектива вертатися на віллу "Свята Анна" гнітила нас, і ми мимоволі простували до Англійської набережної.

Із заскленої тераси кафе ми чітко бачимо ніби вирізьблену на тлі неба ґратчасту огорожу та пальми біля музею Массена. Чиста небесна блакить або рожеве світло сутінків... Пальми помалу стають тінями, аж поки ліхтарі на розі набережної та вулиці Ріволі обіллють їх своїм холодним світлом. І тепер я іноді входжу до цього бару через масивні дерев'яні двері, щоб не перетинати готельного холу. Сідаю я завжди обличчям до вулиці. Як того вечора, з Сільвією. Ми не зводили з вулиці очей. Ясне небо та пальми контрастували з сутінками в барі. Та враз мене охоплювала тривога, мені наче бракувало повітря. Ми сиділи мовби під замком, мовби в акваріумі й крізь скло дивилися на небо й дерева довкола. Ми ніби не могли дихати свіжим повітрям. І я відчував полегкість, коли спадала ніч і сутінки затемнювали скло. Тоді спалахували всі вогні в барі, і їхнє яскраве світло розвіювало тривогу.

У глибині холу, позад нас, раз у раз повільно розсувалися залізні двері ліфта і з нього виходили постояльці готелю, що спускалися зі своїх кімнат. Вони підходили й сідали за столики в барі. Я щоразу спостерігав, як повільно [17] розходилися двері й з'являлися люди; все це нагадувало мені механізм годинника, що його ритмічність заспокоювала мене.

Залізні двері знов розсунулись, і я відразу впізнав чоловіка в темно-сірому костюмі. Я навіть не зважувався сказати Сільвії, щоб і вона подивилась, як він, Вількур, виходить із ліфта.

Вількур повернувся до нас спиною і рушив до холу. Він пройшов через бар і помітити нас уже не міг. Я прошепотів до Сільвії:

— Він тут.

Сільвія сиділа незворушно. Здавалося, вона готова до такої зустрічі. А втім, я також.

— Подивлюся, чи це справді він...

Вона знизала плечима так, ніби це було ні до чого.

Я перетнув хол і спинився за скляними дверима. Він стояв на тротуарі, на розі Англійської набережної та вулиці Ріволі — там, де стоянка дорогих автомобілів, що їх можна взяти напрокат. Вількур розмовляв з одним із водіїв. Потім дістав щось із кишені, та я не бачив, що саме. Записник? Фотокартку? А може він просив відвезти його за якоюсь адресою? Чи показував наші фотографії, сподіваючись, що той водій з лицем куниці нас запам'ятав?

Але чоловік тільки знизав плечима. Вількур дав йому чайові. Потім, коли потік машин зупинився перед червоним світлом, він перейшов через вулицю і безтурботно рушив набережною у бік парку Альберта I.

Я подзвонив у готель "Негреско" з телефонної будки на бульварі Гамбетт,

— Прошу пана Вількура.

За хвилину черговий відповів:

Пан Вількур у нашому готелі не живе

— Не може бути... Я щойно бачив його в барі... У темно-сірому костюмі

— Багато людей носять темно-сірі костюми, пане.

Я повісив трубку.

— Він зупинився не в "Негреско", — сказав я Сільвії,

— Не має значення, де він зупинився.

Може, він сказав адміністраторові, щоб його ні з ким не з'єднували? Чи він живе в готелі під чужим прізвищем? Це жахливо, що ми не можемо взнати його адреси. Тепер він ввижатиметься нам на кожному розі.

Ми зайшли повечеряти до ресторану поруч із кінотеатром "Форум". Поводитись ми вирішили так, ніби присутність Вількура нічим нам не загрожує. А якби раптом зустріли його й він захотів з нами поговорити, то ми вдали б, що зовсім його не знаємо. Вдавати? Та досить було просто переконати самих себе, що ми зовсім не ті Жан і Сільвія, котрі бували колись на берегах Марни. Ми більш не мали з тим Жаном і Сільвією нічого спільного. І Вількур ніколи б не довів, що це не так. Та й Вількур, зрештою, ніхто.

Після вечері ми шукали приводу, щоб не повертатися до свого помешкання Нарешті купили два квитки до "Форуму", на балкон. А поки в оздобленій червоним велюром залі не згасли лампи, поки не почався рекламний ролик, ми зробили білетерці знак, щоб вона принесла нам два ескімо.

Та коли ми вийшли з кінотеатру, я вже невиразно передчував появу Вількура. Це передчуття було чимось таким самим невідчепним, як і отой запах цвілі в нашій кімнаті, чимось таким, чого ми, здавалося, ніколи не позбудемось Воно в'їдалося нам у шкіру. Недарма ж Сільвія назвала була колись "причепою-росіянином" (він запевняв, що його батько росіянин. Ще одна вигадка).

Ми повільно підіймалися бульваром Гамбетта. Коли порівнялися з телефонною будкою, мені захотілося подзвонити Нілам. Але їхній номер не відповідав. Мабуть, ми щоразу дзвонили їм невчасно, чи, може, вони кудись поїхали з Ніцци. Ті двоє лишилися в моїх спогадах такими загадковими й примарними, що я навіть здивувався б, якби вони відповіли. А чи вони існували насправді, чи були просто міражем, породженим цілковитою нашою самотністю? І все ж мені стало б легше, якби я почув чийсь дружній голос. Із Нілами присутність Вількура у Ніцці гнітила б нас не так... [18]

— Про що ти думаєш? — спитала Сільвія.

— Про "причепу-росіянина".

— Та начхати нам на нього...

Ледь помітним схилом почалася вулиця Кафареллі. Жодної машини. Жодного шереху. Серед високих будинків кілька вілл, і одна з них, у флорентійському стилі, оточена великим парком. Але щит із назвою будівельної компанії на ґратчастій загорожі повідомляв, що віллу невдовзі знесуть і поставлять комфортабельний багатоповерховий

будинок, макети квартир можна було оглянути у павільйоні в глибині парку. На пощербленій мармуровій плиті біля воріт я прочитав напис: "Вілла Безобразов". Колись тут жили росіяни. Я показав Сільвії на плиту.

— Може, це Вількурові родичі?

— Треба було спитати в нього.

— Може, пан Вількур-старший приходив замолоду до Безобразових на чай...

Ці слова я промовив дуже урочисто. Сільвія засміялася.

На першому поверсі вілли "Свята Анна" ще світилося. Ми ступали якомога тихіше, щоб під ногами не зашурхотів гравій. Я залишив вікна в кімнаті розчиненими, і запах цвілі тепер змішався з запахом мокрого листя та жимолості. Але з часом запах цвілі все ж таки брав своє.

Діамант блищав на її шкірі, відбиваючи місячне світло. Який твердий і холодний він був проти цієї ніжної шкіри, яким нетлінним здавався на цьому тендітному й зворушливому тілі!.. І не запах цвілі в кімнаті, не Вількур, що блукав десь вулицями Ніцци, а цей діамант з його холодним сяйвом у півтемряві раптом здався мені втіленням лихої долі, яка тяжіла над нами...

Я хотів був зняти його з шиї Сільвії, але не зміг упоратися з застібкою на ланцюжку.

Зустріч із Вількуром сталася через два дні під аркадами на площі Массена.

Ми його побачили, коли поверталися пішки з парку Альберта I. Він саме виходив з Будинку преси. На ньому був темно-сірий костюм — як

тоді, в барі готелю "Негреско". Я відвернувся, взяв Сільвію за руку й потяг її за собою.

Але Вількур помітив нас серед перехожих, яких того суботнього дня було чимало. Розштовхуючи всіх, хто опинився на його шляху, він рушив до нас — очі неприродно витріщені, погляд застиглий. Поспішаючи, він навіть розгубив газети, які тримав під рукою.

Сільвія притримала мене, і я уповільнив ходу. Вона здавалася на диво спокійною.

— Ти що, боїшся "росіянина"? — Вона спробувала всміхнутися.

Ми завернули на вулицю Франції. Вількур ішов метрів за десять позаду — він затримався через групу туристів, що саме виходили з піццерії. Він уже наздоганяв нас.

— Жане!.. Сільвіє!..

Вількур звертався до нас удавано дружньо, але ми поспішали далі, не зважаючи на нього. Він намагався не відставати.

— Ви не хочете зі мною розмовляти? Але ж це безглуздо!..

Він поклав мені на плече руку і міцно стис її. Я обернувся, Вількур, мабуть, щось помітив в моєму погляді, бо глянув на мене з острахом.

Я б залюбки роздушив його, мов таргана, якби міг, і відчув би тоді полегкість нирця, що нарешті випірнув на поверхню і вдихнув повітря.

— Ви навіть не вітаєтесь?

Так, коли б ми були самі, я б його якось убив, але на людній вулиці Франції, серед білого дня в суботу нас, у разі сутички, відразу оточили б перехожі.

— Ви вже не впізнаєте давніх друзів?

Ми з Сільвією знову швидко подалися геть. Та Вількур не відставав.

— Зайдімо кудись на хвилин п'ять... Вип'ємо по чарочці... Поговоримо...

Ми пішли ще швидше. Вількур наздогнав нас, випередив, спробував перепинити. Він підстрибував перед нами, як футболіст, що хоче перехопити м'яча. Його усмішка викликала в мене відчай. [19] Я хотів був відштовхнути його, але розмахнувся надто різко й зачепив йому ліктем губи. Виступила кров. Мені здалося, що сталося щось непоправне. Перехожі оглядалися на Вількура, по підборіддю в нього текла кров. Але він так само всміхався.

— Ви мене так просто не позбудетесь...-Тон його ставав агресивнішим

Як і дотИ, Вількур підстрибував перед нами, заступаючи дорогу. — Нам з вами треба владнати деякі справи, хіба ні? А то їх владнає хтось інший...

Тепер він уже ладен був розпочати бійку. Я уявив собі, як перехожі оточують нас і ми вже не можемо вийти з їхнього тісного гурту, як хтось кличе поліцію і з-за рогу виїжджає патрульна машина... Саме цього, без сумніву і прагнув Вількур.

Я штовхнув його знову. Тепер він ішов поруч із нами, не відстаючи й не випереджаючи нас. Кров уже капала йому з підборіддя.

— Нам треба поговорити... В мене для вас багато цікавих новин...

Сільвія взяла мене під руку, і ми звернули вбік, але Вількур одразу, мов восьминіг, учепився за мене.

— Ви не можете піти просто так! Я... Я теж існую! Треба між нами все владнати... А то за це візьмуться інші!

Вількур стискав мені руку, вдаючи, ніби це — дружній жест. Щоб звільнитися, я різко стусонув його ліктем під ребра. Він застогнав.

— Ви хочете, щоб я влаштував на вулиці скандал? Щоб я закричав "тримайте злодіїв"?

У цю мить його обличчя перекривила дивна гримаса, ніс здався кривим.

— Я завжди стоятиму на вашому шляху. Якщо, звичайно, ми не домовимось. Це єдиний спосіб не допустити, щоб втрутилися інші люди...

Ми з Сільвією кинулися бігти. Від несподіванки Вількур добряче відстав. Наздоганяючи нас, він когось штовхнув, і двоє чоловіків зупинили його й зажадали, щоб він вибачився. Ми забігли до якогось підвороття, а тоді через провулок і двір вискочили на Англійську набережну.

На бульварі Гамбетта я знову подзвонив з телефонної будки Нілам. Довго лунали гудки, але ніхто не відповідав. Повертатись додому нам не хотілося, і ми сподівались, що Ніли запросять нас до себе. В них ми були б для Вількура недосяжними.

Але за хвилину, на цій сонячній вулиці, серед людей, що простували до моря, сутичка з Вількуром здалася нам сміховинно незначною.

Остерігатися не було жодної причини. Ми так само, як і решта людей, маємо право скористатися з цього теплого зимового дня. Вількур, хай він хоч гопки скаче, не завадить нам почати нове життя. Що він нам зробить? Цей чоловік для нас просто не існує...

— Чому він так вистрибував перед нами? — спитала Сільвія. — Здається, він у якомусь ненормальному стані...

— Так, вигляд у нього не такий, як завжди.

Те, як Вількур нас переслідував, досить невпевнено погрожував, свідчило про його безсилля. Йому бракувало почуття реальності. Навіть кров, що виступила в нього з губи й потекла по підборіддю, здавалася тепер не справжньою, а бутафорською, як у кіно. А та легкість, з якою ми позбулися Вількура, також збентежила нас.

Ми посідали на осяяній сонцем лавці в парку Ельзасу й Лотарингії. Діти з'їжджали з гірки, гралися в пісочниці, гойдалка раз у раз злітала вгору, і цей ритмічний рух, мов коливання маятника, зрештою нас заспокоїв. Якби Вількур проходив тут, він би не помітив нас серед решти людей, що наглядали за своїми дітьми. Та навіть коли б і помітив, то що з того? Ми вже давно вирвалися з тієї непевної місцевості, якою була для нас долина Марни, де від стоячої води йшов запах твані... Того дня небо було таке блакитне, фасади білих і рожевих будинків такі яскраві, що той привид Вількур проти цих барв просто не міг нічого вдіяти. Він їх не витримає. Він розчиниться в цьому повітрі, що пахне мімозами... [20] Часом я проходжу повз віллу, де жило подружжя Нілів. Це на бульварі Сім'є, метрів за п'ятдесят від рогу, де стоїть будинок колишнього готелю "Регіна". Та вілла — один із небагатьох приватних будинків, які ще збереглися в кварталі. Та немає сумніву, що залишки старої забудови незабаром щезнуть зовсім. Ніщо не спинить прогресу!

Я міркував про це якось уранці, повертаючись із прогулянки в парку Арен на пагорбі Сім'є. Біля вілли я зупинився. Недавно у занедбаному

парку коло неї почали зводити будинок. Подумки я запитав себе, що вони робитимуть з віллою — розваляють її чи збережуть і залишать поруч із новим будинком. Може, є надія, що вілла зостанеться, адже вона зі своїми дверима та вікнами у вигляді невеличких арок ще в доброму стані й нагадує палац "Малий Тріанон" у Версалі.

Вілла впадає в око не відразу, бо стоїть трохи збоку від бульвару й на пагорбі. Щоб розгледіти її над підпорним муром із балюстрадою треба стати на протилежному боці бульвару, на розі проспекту Едуарда VII. У нижній частині муру, якраз посередині, є ґратчаста залізна хвіртка, за якою кам'яні сходи ведуть угору до вілли.

Хвіртка весь час відчинена, бо тепер за нею будівельний майданчик. На мурі висить білий щит із назвою будівельної компанії, прізвищем архітектора, підрядчиків і датою, коли одержано дозвіл на будівництво. Нова споруда матиме ту саму назву, що й вілла: "Шато-Азюр". її новий власник — фірма СЕФІК, що міститься в Ніцці, на вулиці Тондюті-де-л'Ескарпен.

Одного дня я пішов туди, щоб запитати прізвище людини, в котрої фірма СЕФІК купила віллу "Шато-Азюр", і мені розповіли подробиці, які я, проте, вже знав. Колись вілла належала американському посольству, і воно наймало її приватним особам. Я розумів, що мої запитання могли здивувати, навіть викликати підозру в службовця фірми — привітного блондина, який розмовляв зі мною, і я ні на чому не наполягав.

Навіщо все це? Я кілька разів намагався довідатися щось про віллу ще до того, як фірма СЕФІК придбала її й розпочала будівництво. Але тоді, як і на вулиці Тондюті-де-л'Ескарпен, у відповідь на свої запитання я нічого певного не почув.

Сім років тому вілла ще мала звичайний собі вигляд. Не було будівництва, не було щита на підпорному мурі з балюстрадою, а ґратчаста хвіртка була замкнена. Край тротуару стояв довгий сірий

автомобіль з дипломатичними номерами. Це була та сама машина, якою Ніли підвозили нас із Сільвією до вілли "Свята Анна" того вечора, коли ми з ними познайомились. Я подзвонив. До хвіртки підійшов чорнявий чоловік років сорока, в темно-синьому костюмі.

— Вам чого?

Він говорив різко, з паризькою вимовою.

— Я побачив машину свого друга,— сказав я, показуючи на сірий автомобіль. — Я хотів би його побачити.

— Кого саме?

— Пана Ніла.

— Ви помиляєтесь, пане. Це машина пана Конде-Джонса.

Він стояв за хвірткою і пильно дивився на мене, ніби прикидаючи в думці, якої небезпеки від цього незнайомця слід чекати.

— Ви певні, що машина належить саме йому?

— Звичайно. Я його шофер.

— Але тут жив мій друг.

— Ви помиляєтесь, пане. Цей будинок належить американському посольству.

— Мій друг був американець.

— У будинку живе американський консул Конде-Джонс.

— Давно?

— Вже півроку. — Він поглядав на мене так, ніби я був несповна розуму.

— А міг би я побачити цього пана?

— Вам призначено зустріч?

— Ні. Але я американський громадянин, і мені потрібна його порада. [21]

Привласнивши собі американське громадянство, я несподівано викликав у чоловіка довіру.

— В такому разі ви можете побачитися з паном Конде-Джонсом відразу, якщо хочете. У нього саме приймальні години.

Він відчинив хвіртку, чемно — мабуть, через моє "американське" громадянство — впустив мене й провів до вілли.

Біля порожнього басейну перед віллою в одному з крісел із світлого дерева сидів чоловік. Він курив, трохи відхиливши назад голову, ніби підставляв обличчя слабким променям сонця.

Він не чув, як ми підійшли.

— Пане Конде-Джонс...

Той перевів погляд на нас і всміхнувся.

— Цей чоловік, пане, хоче з вами поговорити. Він американець.

Конде-Джонс підвівся. Він був невеликий на зріст, кремезний. Чорне, зачесане назад волосся, великі сині очі, вуса.

— Чим я можу вам допомогти?

Він сказав це по-французькому, без найменшого акценту, і так лагідно, що мені аж потепліло на серці. Вираз, який він ужив, означав не просту ввічливість, а тактовну уважність до мене. Принаймні саме це я почув у його голосі й інтонації. До того ж у мене вже так давно ніхто не питав: "Чим я можу вам допомогти?"

— Я хотів поцікавитись про одну річ,— пробурмотів я.

Шофер тим часом пішов, і тут, біля цього басейну, мене охопило якесь дивне відчуття.

— Про що саме?— — Він доброзичливо дивився на мене.

— Я сказав неправду... Я сказав, що я американський громадянин...

— Американський чи ні, любий друже, яке це має значення?..

— Я хотів спитати, хто жив у цій віллі раніш.

— Раніш? — Він обернувся й голосно гукнув:

— Поле!

Шофер з'явився відразу, ніби ховався десь зовсім поруч, за деревом чи за муром.

— Принесіть нам чогось випити.

— Зараз, пане консуле.

Конде-Джонс жестом запросив мене сісти в одне з крісел із світлого дерева, а сам сів поруч. Шофер поставив біля нас тацю з двома склянками жовтуватої рідини. Пастіс? [Розведений водою анісовий лікер] Конде-Джонс зробив великий ковток.

— Я вас слухаю.

Він, мабуть, був задоволений, що має нагоду з кимось поговорити. Напевно, обов'язки консула в Ніцці не дуже його обтяжували, лишалося багато вільного часу, і його треба було чимось заповнити.

— Раніш я бував тут досить часто. Тут жило одне подружжя... Ті люди називали себе власниками будинку.

Я не міг, звичайно, розповісти йому про все. Існування Сільвії я від нього приховав.

— Як було їхнє прізвище?

— Ніли. Він — американець, вона — англійка. Вони їздили на вашій машині, тій, що стоїть перед входом.

— Це не моя машина,— відповів Конде-Джонс і одним духом допив свій пастіс. — Коли я приїхав, вона тут уже була.

Але потім той автомобіль зник. Щоразу, підіймаючись на пагорб Сім'є, я сподівався побачити його край тротуару перед віллою. Але його не було. Якось я навіть подзвонив біля хвіртки, щоб переконатися, що у віллі справді нікого немає. Ніхто не вийшов. Так я зрозумів, що Конде-Джонс виїхав, забравши автомобіль з дипломатичними номерами, і ніхто його в Ніцці ще не замінив. Пізніше, завдяки тому щиту на мурі з

балюстрадою, я довідався, що вілла [22] американському посольству вже не належить і що скоро її, можливо, не стане зовсім.

Востаннє я зустрівся з Конде-Джонсом одного вечора в квітні. Я лишив йому свою адресу, і він надіслав мені невеличкого люб'язного листа, в якому запрошував мене в гості й повідомляв, нібито має намір розповісти про віллу "Шато-Азюр" щось таке, що, як він писав, може мене зацікавити.

Він сидів у тому самому кріслі, що й під час нашої першої бесіди, біля басейну, дно якого було вкрите пожовклим листям та сосновими шишками. А втім, Конде-Джонс, певно, нерухомо просидів там від самого початку виконання своїх "дипломатичних функцій", як він сам висловлювався, трохи глузуючи з себе. Бо хоч посадою консула можна й пишатися, а все ж таки було неясно, в чому ті його "функції" в Ніцці полягають. Він розумів, що ця посада в нього остання, що сюди його "вислали" і він сидітиме тут до самої пенсії.

І ось цей час настав. Після двадцяти років сумлінної служби при посольстві Сполучених Штатів у Франції Конде-Джонс мав повертатися до Америки. Він хотів, щоб я прийшов сьогодні й узяв папери, які мене цікавлять, а також для того, щоб, як він потім сказав, "обмити" його від'їзд.

— Завтра я від'їжджаю,— промовив Конде-Джонс. — Я залишу вам свою адресу у Флориді. Якщо будете в Америці, радо з вами зустрінуся.

Він мені симпатизував, хоч відтоді, як я вперше подзвонив у ґратчасту хвіртку вілли "Шато-Азюр", ми зустрічалися всього три чи чотири рази. А може, я просто був єдиний, хто порушив його "дипломатичну" самотність у Ніцці.

-— Мені боляче покидати Лазуровий берег... — Він замислено подивився на порожній басейн і занедбаний парк, що пахнув евкаліптом.

Шофер подав пастіс. Ми сиділи поруч біля басейну без води.

— Я маю для вас новину. — Він подав мені великий синій конверт. — Мені довелося звернутись до посольства, в Париж...

— Безмежно вдячний вам за турботи.

— Прошу. Мені й самому було цікаво... Прочитайте ці папери дуже уважно. Вони на це заслуговують...

Я поклав конверта собі на коліна. Він іронічно подивився на мене.

— Ви казали, що прізвище вашого приятеля було Ніл?

— Так.

— Скільки йому було років?

-Близько сорока.

— Тоді це те, що я подумав... Йдеться про історію з...

Конде-Джонс шукав потрібного слова. По-французькому він розмовляв бездоганно і все ж таки час від часу спинявся — це була, без сумніву, звичка дипломата,— щоб підібрати точніший вираз.

— ...про історію з привидами.

— З привидами?

— Так, так. Ви самі побачите.

Із чемності я не хотів відкривати конверт при ньому. Він пив свій пастіс маленькими ковтками, милуючись парком і останніми променями надвечірнього сонця.

— В Америці мені буде нудно... Я звик до цього будинку... Дуже дивна вілла, якщо вірити цим паперам... А втім, я ніколи не чув тут жодного підозрілого звуку. І не бачив уночі жодного привиду... Правда, сплю я дуже міцно... — Він по-дружньому поплескав мене по руці. — Ви добре робите, що досліджуєте таємниці цих старих будинків на Лазуровому березі...

У конверті я знайшов два бланки — такого самого кольору, що й конверт,— американського посольства. Текст був надрукований на машинці рожевими літерами: "Шато-Азюр", вілла на бульварі Сім'є в Ніцці, у 30-х роках належала Вірджілові Нілу, громадянину США, власникові фірми косметичних виробів та парфумів "Токалон", дирекція якої містилася в Парижі — вулиця Обер, 7, та вулиця Помп, 183, а також у Нью-Йорку, на 20-й Західній вулиці, 27. У 1940 році, коли почалася окупація, Ніл повернувся до США, а його дружина залишилась у Франції. Оскільки Сполучені Штати вступили у війну, фірма [23] "Токалон" підлягала передачі німецьким окупаційним властям. Однак пані Ніл, уродженій Бордьє, пощастило довести своє французьке громадянство, і це дало їй змогу очолити фірму свого чоловіка".

Проте у вересні 1944 року, після визволення Франції, становище пані Ніл ускладнилося. Як виявилося, "в період німецької окупації вона підтримувала в Парижі та на Лазуровому березі тісні стосунки з Етьєном-Полем Леандріні, 16 травня 1916 року народження, останнє відоме поліції місце проживання: Париж, XVI округа, проспект Фош, 53, засуджений заочно 21 червня 1948 року за співробітництво з окупантами до двадцяти років примусових робіт із повною конфіскацією майна, а також позбавленням французького громадянства та забороною проживати у Франції протягом двадцяти років".

Посольство повідомляло, що віллу "Шато-Азюр" конфісковано у вересні 1944 року "внаслідок розслідування діяльності Етьєна-Поля Леандріні, з яким пані Ніл перебувала в тісних стосунках". Конфіскували віллу американські війська. У червні 1948 року було досягнуто угоди, згідно якої пан Вірджіл Ніл, директор фірми "Токалон", передав віллу "Шато-Азюр" посольству США у Франції".

Зазначалося також, що "пан і пані Ніли не мали дітей". Конде-Джонс підкреслив цей рядок зеленим чорнилом і дописав на берегах: "Одне з двох: або ваші знайомі — просто привиди, або в них є еліксир молодості, виготовлений у лабораторіях фірми "Токалон". Сподіваюся, ви цю таємницю розгадаєте. Бажаю успіху!"

І все ж це був не сон. Його справді звали Вірджіл Ніл. Я навіть зберіг візитну картку, яку він дав мені під час нашої першої зустрічі, написавши на ній номер телефону вілли. І я щоразу діставав картку з кишені перед тим, як набрати його номер у телефонній будці на бульварі Гамбетта. На картці тільки стоїть (я ще раз перевірив це сьогодні ввечері): "Пан і пані Ніл". Адреси там нема.

Єдине свідчення нашого знайомства з Нілами (якщо вони звалися справді так і якщо повірити у привиди чи в еліксир молодості, про який казав Конде-Джонс) і єдиний доказ на користь того, що то був усе ж таки не сон,_ це їхня візитна картка та знімок нас чотирьох — Сільвія, я та Ніли, — зроблений на Англійській набережній одним із вуличних фотографів, що підстерігають там туристів.

Я ще й досі бачу того фотографа щоразу, коли проходжу повз "Середземноморський палац",— він чергує там завжди, фотограф вітається зі мною, але апарата на мене не націлює — мабуть, відчуває, що я вже не турист і з натовпу не виділяюся. З цим містом я вже злився.

Того дня ні Сільвія, ні Ніли навіть не побачили, як він нас сфотографував, і я непомітно взяв у нього рекламний проспект з

адресою. Через три дні я, нічого не кажучи Сільвії, зайшов до його ательє на вулиці Франції. Я завжди зберігаю такі фотокартки — ці свідчення існують довше, ніж тривали скороминущі хвилини прогулянок у сонячному надвечір'ї, коли ми були щасливі... Ні, ніколи не слід відвертатися від цих вартових часу з фотоапаратом на шиї: вони чатують на мить, щоб назавжди спинити в ній нас. Я знаю, про що кажу: Фотограф... Адже я теж був фотографом...

Я хотів занотувати всі подробиці нашого спілкування з Нілами так, ніби складаю донесення для поліції або письмово відповідаю на запитання слідчого, який не тільки допомагає мені розгадати цю таємницю, а й ставиться до мене доброзичливо, навіть по-батьківському...

Я мав зателефонувати тому Вірджілові Нілу протягом тижня. Це було якраз після нашої зустрічі з Вількуром. І Ніла "втішило", як він висловився, те, що ми таки нагадали про себе. Вони з дружиною, мовляв, згаяли десять днів на "непередбачену ділову поїздку", але тепер будуть "раді" пообідати з нами, якщо це нас влаштовує, другого дня. І Ніл дав мені адресу ресторану, де ми й зустрілись о пів на першу.

Італійський ресторан з фасадом гранатового кольору стояв на вулиці Поншетт біля підніжжя Замкової гори. Ми з Сільвією прийшли перші. Нас [24] посадили за столик на чотирьох, замовлений Нілом. Крім нас, у залі не було жодного відвідувача. Кришталеві люстри, білі гладенькі скатертини, на стінах-картини у стилі Гварді [Гварді Франечко (1712-1793) — італійський художник, представник венеціанської школи], на вікнах візерунчасті грати... Монументальний камін, у глибині якого ліплений герб із квітками лілеї... З невидимих гучномовців лунали мелодії відомих пісень у виконанні симфонічного оркестру...

Думаю, Сільвія поділяла мій острах. Адже ми нічого не знали про людей, що запросили нас на обід. Чому Ніл так хотів зустрітися з нами? Чи варто списувати це на рахунок тієї притаманної декотрим

американцям невимушеності, з якою вони, ледве познайомившись, уже звертаються до вас на ім'я і показують фотокартки своїх дітей?

Вони підійшли й вибачилися за спізнення. Ніл був не такий, яким ми запам'ятали його від попередньої зустрічі: вже не було того майже непомітного вагання, на плечах — твідова куртка дуже вільного крою, обличчя добре виголене, мова — без жодної похибки, від англійської вимови не лишилося й сліду. Саме ота легкість у мові, якщо мені не зраджує пам'ять, було перше, що викликало в мене підозру. Як для американця, вона здалася мені неприродною. В окремих словах, у побудові певних фраз я ловив суміш паризької вимови й південного діалекту, і складалося враження, що ці особливості вже тривалий час старанно приховуються. Його дружина розмовляла набагато менше від нього, і з її обличчя не сходив той задумливий, наче непритомний вираз, який так вразив нас минулого разу. її вимова була теж не така, як в англійки. Я не стримався й зауважив:

— А ви зовсім вільно розмовляєте по-французькому. Можна подумати, що ви французи.

— Я навчався у французьких школах. Все моє дитинство минуло в Монако. І дружинине теж... Там ми й познайомились.

Вона ствердно кивнула головою.

_ А ви? — раптом запитав він. — В якій галузі працювали в Парижі ви?

— В галузі художньої фотографії.

— Художньої фотографії?

— Так. Я маю намір оселитись у Ніцці й продовжити тут свою роботу далі.

Ніл, здавалося, замислився про те, що таке художня фотографія. Нарешті запитав:

— Ви одружені?

_ Так, одружені,— відповів я, пильно дивлячись на Сільвію.

Моя нещира відповідь не викликала в неї жодного поруху.

Я не люблю, коли мені ставлять запитання, та й хотілося більше дізнатися про них самих. Тож я дав обережному Нілові спокій і звернувся до його дружини;

— Сподіваюся, ваша подорож була приємна?

Вона знітилась і завагалася з відповіддю. Проте Ніл, що почував себе досить вільно, промовив:

— Так. Ми їздили у справах.

— У яких саме?

Він не чекав такого прямого запитання.

— Ну... Це пов'язано з парфюмерною продукцією. Хочу налагодити спільне франко-американське виробництво. Я вже дістав згоду одного дрібного промисловця з Грасса...

— Ви давно цим клопочетесь?

_ Та ні. І тільки у вільний час. —— Ці слова Ніл промовив трохи зверхньо, так ніби натякав мені, що не має потреби заробляти на

прожиття. — Ми навіть збираємося створити кілька нових марок парфюмерних товарів. Барбару це тішить.

Нілова дружина знов усміхнулась.

— Так... Я цікавлюсь усім, що стосується парфюмерії,— проказала вона з таким самим непритомним виглядом. — Виробництво — це справа Вірджіла, а я мрію відкрити тут, на Лазуровому березі, Косметичний інститут. [25]

— Не варто поспішати з вибором місця. Монако мені більше до вподоби... Та й не думаю, що в Ніцці такий інститут матиме успіх...

Спогади про цю розмову мене завжди хвилюють, і я шкодую, що не мав тоді паперів, які згодом мені передав Конде-Джонс. Уявляю собі обличчя Ніла, якби я солодким голосом його запитав: "Отже, ви хочете відновити фірму "Токалон"? — І вже ближче, просто на вухо: — Ви той самий Вірджіл Ніл, що жив тут до війни?"

Сільвія мала звичку підносити діамант до рота й торкатися його губами, так наче смоктала цукерку. Ніл сидів навпроти неї, і цей жест не залишився для нього непоміченим.

— Глядіть, щоб він не розтанув!

Це був не жарт. Коли Сільвія розтулила губи й діамант упав на її чорний светр, я помітив, як Ніл прикипів до каменя поглядом.

— У вас гарна прикраса, — всміхнувся він. — Чи не так, Барбаро?

Його дружина повернула голову і почала й собі розглядати діамант.

— Він справжній? — запитала з дитячим виразом на обличчі.

Ми з Сільвією перезирнулись.

— Так, на жаль, він справжній,— сказав я.

Моя відповідь начебто здивувала Ніла.

— Ви певні? Камінь досить чималий.

— Фамільна коштовність. Вона дісталася моїй матері у спадок від її матері,— пояснив я. — І це нас неабияк обтяжує.

-А ви віддавали його на експертизу? — запитав Ніл із ввічливо-зацікавленим виглядом.

— Звичайно... В нас є всі папери на цей діамант. Він називається "Південний хрест".

— Вам не варто носити його з собою, — сказав Ніл. — Якщо він справжній

Було очевидно, що він мені не вірить. Та хто б мені й повірив! Хто це так необережно ходитиме скрізь з діамантом таких розмірів і такої чистоти? Хто підноситиме його до рота і впускатиме на чорний светр? Хто його смоктатиме?

— Дружина носить його, бо іншої ради ми не бачимо.

Ніл насупив брови.

— А що робити? — провадив я. — Найняти сейф у банку?

— Коли на мені бачать цей діамант, то приймають його за штамповку.

— За штамповку? — Ніл не зрозумів цього слова.

— Ми б його продали,-мовив я. — Одначе знайти покупця на такий камінь нелегко...

Ніл задумливо дивився на діамант.

— Я можу знайти вам покупця. Але камінь спершу треба віддати на експертизу.

Я знизав плечима.

— Буду радий, якщо ви знайдете покупця. Та, боюсь, це буде вам не під силу.

— Я його вам знайду... І все ж мені треба побачити папери,-додав Ніл.

— Мені здається, ви теж вважаєте його за штамповку,-сказала Сільвія.

Ми вийшли з ресторану. Машина стояла на набережній Сполучених Штатів Америки, вздовж якої тіснилися на лавках, гріючись на сонці, дідусі та бабусі Я впізнав дипломатичні номери. Ніл розчахнув дверцята й промовив:

— Запрошуємо до нас на каву.

А мені закортіло їх позбутись. Тієї ж таки хвилини. Я питав себе чим вони можуть нам зарадити. Але треба було діяти розважливо і не здаватись на волю настрою. Крім Нілів, у Ніцці ми нікого не знали.

Сільвія і я сіли, як і першого разу, позаду. Бульваром Сім'є Ніл вів машину повільно, і автомобілі, які їхали за нами, сигналили, щоб ми дали їм дорогу.

— Божевільні! — кинув Ніл. — Їм аби швидше!

Один з водіїв, що обганяли нас, послав на його адресу зливу прокльонів.

— Їх дратують мої дипломатичні номери. А втім, може, вони поспішають [26] на службу... — Потім звернувся до мене: — А вам не доводилося служити в якійсь конторі?

Ми вже виїхали нагору, попереду був мур із балюстрадою. Ніл підніс руку:

— Будинок там, вище. Ми, так би мовити, зайняли панівну висоту... Самі побачите. Чудова споруда!

Над залізною хвірткою я помітив мармурову табличку з написом "Шато-Азюр".

— Цю назву віллі дав мій батько, — сказав Ніл. —Він збудував її перед війною.

Його батько? Це мене трохи заспокоїло.

Після того, як Ніл замкнув хвіртку, крутнувши один раз ключа, ми піднялися сходами й опинились у саду, що височів над бульваром Сім'є. Ця вілла нагадувала палац "Тріанон" і здалася мені розкішною.

— Барбаро, будь ласка, каву.

Те, що в такій віллі не було прислуги, мене здивувало, але це, мабуть, відповідало простоті американських звичаїв. Ніли, хоч були й дуже багаті, нагадували чимось людей богеми. Господиня готувала каву сама. Так, у цьому було щось від богеми. Але ж вони люди такі багаті! У всякому разі, мені хотілося в цьому впевнитись.

Ми посідали в крісла із світлого дерева, які мені судилося знову побачити тут через рік, коли мене приймав Конде-Джонс. Але басейн перед нами був із водою. На її зеленкуватій поверхні плавало дрібне галуззя та зів'яле листя. Ніл узяв з землі камінчика й кинув його так, що він підскочив над водою.

— Нам треба було б випустити з басейну воду й привести до ладу сад,— промовив він.

Сад був занедбаний, і цілі чагарі поперегороджували посипані гравієм доріжки, де вже повитикалися й бур'яни. Край заростої, мов савана, галяви стояла велика калюжа.

— Коли б це побачив мій батько, він би мене не зрозумів. Та клопотатися садом мені ніколи. — В його голосі наче почулися щирість і сум. — За батькових часів усе було інакше... Ніцца теж була не така. А ви знаєте, що в ті часи поліція носила колоніальні шоломи?

Його дружина поставила тацю просто на вимощену плитами землю. Сукню пані Ніл уже змінила на джинси. Вона наливала каву в чашки і грацийно подавала їх нам.

— А ваш батько й досі тут живе? — запитав я в Ніла.

— Мій батько помер.

— Пробачте...

Побачивши, що я зніяковів, Ніл усміхнувся.

— Мені слід було б продати цей будинок... Але я ніяк не можу на це зважитись. Він повен спогадів дитинства. Особливо сад...

Сільвія безтурботно підійшла до будинку й прихилилася чолом до великих засклених дверей. Ніл дивився на неї, і риси. його обличчя ледь помітно напружились — так наче він злякався, що Сільвія побачить щось підозріле.

— Я покажу вам будинок після того, як приведу його до ладу.

Його голос пролунав різко й велично. Може, Ніл хотів завадити Сільвії розчахнути ледь причинені двері й увійти всередину?

Потім він ступив до неї, обняв її за плечі й повів назад до басейну, де сиділи ми з пані Ніл. Це мало такий вигляд, наче він привів назад дитину, що, скориставшись неуважністю дорослих, відійшла надто далеко від пісочниці.

— Інтер'єр доведеться повністю поновити... Я не наважуюсь запросити вас туди зараз... —Здавалося, він відчув полегкість, відвівши Сільвію якомога далі від дверей. — Ми з дружиною живемо тут дуже мало... Якийсь місяць-два на рік, не більше.

Мені кортіло самому рушити до будинку й подивитись, як поведеться Ніл. Невже заступить дорогу й мені? Тоді я нахилюся йому до вуха і скажу пошепки: "Здається, ви щось ховаєте в цьому будинку? Труп?.."

_ Мій батько помер двадцять років тому,— мовив Ніл. — Поки він жив тут, усе було добре. В будинку й у саду панував бездоганний порядок... Садівник був надзвичайною людиною... — Він стенув плечима й показав [27] поглядом на кущі та поросле бур'янами доріжки. — Але тепер ми з

Барбарою затримаємося в Ніцці надовше... якщо створимо цей Косметичний інститут. І я дам усьому лад.

— А де ж ви живете решту часу? — поцікавилася Сільвія.

— У Лондоні і в Нью-Йорку,-відповів Ніл. —Дружина має дуже гарний будиночок у Кенсінгтонському кварталі в Лондоні.

Пані Ніл у цей час курила і, здавалося, не звертала на чоловікові слова жодної уваги.

Ми сиділи всі четверо у кріслах із світлого дерева, поставлених півколом біля басейну, і в кожного на лівому бильці стояла чашка з кавою. Ця симетрія справила на мене неприємне враження, а надто коли я помітив, що вона полягає не тільки в чашках. Барбара Ніл і Сільвія були в джинсах одного кольору й крою, і обидві трималися якось мляво. Вони мали однаково тонкий стан, який добре підкреслював їхні округлі стегна, отож коли б я не бачив жінок вище пояса, то просто не відрізнив би їх одну від одної. Я сьорбнув каву. Ніл підніс разом зі мною до губ чашку, а тоді поставив її одночасно зі мною на бильце.

Згодом мова зайшла знову про "Південний хрест". Ніл звернувся до Сільвії:

— То ви справді бажаєте продати свій діамант?

Він нахилився до неї і взяв камінь двома пальцями, щоб краще його роздивитись. Потім делікатно опустив його на чорний светр Сільвії. Я вирішив, що це — всього лиш звичка деяких американців триматися невимушено. Сільвія навіть не ворухнулась і дивилася повз Ніла, ніби намагалась не помітити його жесту.

— Так, ми хотіли б його продати,— озвався я.

— Якщо цей камінь справжній, клопоту не буде.

Ніл говорив вочевидь серйозно.

— Ви не матимете з ним клопоту,— промовив я заспокійливо. — Діамант справжній. Власне, саме це нас і хвилює. Ми не хочемо зберігати такий дорогий камінь...

— Мама подарувала його мені на весілля й радила продати,— сказала Сільвія. — Вона вважала, що діаманти приносять нещастя... Вона й сама намагалася його продати, але не знайшлося покупця.

— Скільки ви за нього хочете? — промовив Ніл. І враз наче пошкодував, що запитав так відверто, й вимушено всміхнувся.- Вибачте... Нескромне запитання... Розумієте, мій батько... Замолоду він був компаньйоном одного відомого американського ювеліра. Я успадкував його смак до коштовностей...

— Ми хочемо за нього півтора мільйона франків,— сухо сказав я. — У всякім разі, це пристойна ціна, як для такого діаманта. Він вартий і трьох мільйонів.

— Ми маємо намір віддати його на зберігання до банку Ван Клеефа в Монте-Карло, щоб він підшукав нам покупця,— озвалася Сільвія.

— Ван Клееф? — перепитав Ніл.

Це гучне ім'я змусило його замислитись.

— Не можу ж я тягати цей діамант на шиї як звичайну дрібничку! — заявила Сільвія.

Барбара Ніл холодно посміхнулась:

— Ну, звісно... Ви маєте рацію. Його можуть зірвати з вас просто на вулиці.

А я подумав: "Цікаво, вона говорить це серйозно чи сміється з нас?"

— Я міг би знайти для вас покупців,— знов проказав Ніл. — Ми з Барбарою знаємо американців, які можуть купити у вас цей діамант. Чи не так, люба?

Потім він назвав кілька прізвищ. Його дружина щоразу ствердно кивала головою.

— Гадаєте, вони заплатять ту ціну, яку я назвав? — тихо запитав я.

— Звичайно.

— Хочете чогось випити? — запропонувала Барбара Ніл.

Я кинув погляд на Сільвію. Хотілося піти звідти. Але їй начебто було досить приємно в тому залитому сонцем саду. її голова лежала на спинці крісла, очі були заплющені. [28] Барбара Ніл рушила до будинку. Ніл кивнув головою на Сільвію і тихо спитав:

— Гадаєте, вона спить?

— Так.

Він нахилився до мене і мовив ще тихіше:

— Щодо діаманта... Думаю, я куплю його сам, коли переконаюся, що він справжній.

— Справжній.

— Хотілося б подарувати його Барбарі на десятиріччя нашого весілля. — Він помітив у моїх очах тінь недовіри. — Заспокойтесь. Я цілком здатний розплатитися. — Потім міцно стис мені руку, щоб я слухав його якомога уважніше. — Моєї заслуги тут немає. Все, що я мав зробити, — це народитись і дістати у спадок багато-багато батькових грошей. Несправедливо, звичайно, але це так... Тепер ви вірите? Я для вас підходящий покупець?

Ніл розсміявся. Мабуть, хотів, щоб я забув про той агресивний тон, яким він усе це мені розповів.

— Між нами повинна бути довіра. Я можу дати вам завдаток...

Ніл запропонував відвезти нас машиною, але я сказав, що ми краще підемо пішки. На бульварі Сім'є я підвів голову: Ніли стояли, спершись на садову огорожу, і дивилися на нас. Вірджіл помахав мені рукою. Ми мали іздзвонитись другого дня й домовитися про зустріч. Через кілька кроків я знов обернувся. Вони все ще стояли нерухомо, спершись на огорожу.

— Він хоче купити діамант і подарувати його дружині,— озвався я до Сільвії.

Її це наче й не здивувало.

— За яку ціну?

— За ту, що я назвав. Як ти гадаєш, вони справді мають гроші?

Не поспішаючи, ми спускалися залитим сонцем бульваром Сім'є. Я скинув пальто, хоч і розумів, що на вулиці зима й незабаром спаде ніч. Але в ту хвилину я почував себе так, немовби був липень. Оте злиття часу, машини, що зрідка проїжджали повз нас, тіні, такі чіткі на тротуарі й на стінах будинків...

Я стис Сільвії руку:

— Тобі не здається, що ми спимо?

Вона всміхнулась, але її погляд мене стривожив.

— І ти гадаєш, що все скінчиться пробудженням? — запитала вона.

Ми мовчки дійшли до округлого фасаду колишнього готелю "Мажестік", де бульвар завертає, і проспектом Дюбушаж дісталися до центру міста. Тут, під аркадами площі Массена, серед безладдя автомобілів і натовпу гуляк та людей, що, повертаючись з роботи, чекали на автобус, я відчув полегкість. Все це пожвавлення довкола створювало в мене ілюзорне відчуття того, що ми вирвалися з полону якогось сну.

Сну? Ні, скоріше відчуття, що дні невблаганно спливають за днями і затримати, спинити їх нема жодної змоги. Ми наче стояли на конвеєрі, а вулиці пробігали повз нас, і ми не знали, чи то рухався конвеєр, чи краєвид, як ото, буває, роблять під час кінозйомки.

Час від часу екран проривався. Не вдень, а тільки вночі, завдяки свіжішому повітрю та мерехтливому світлу. Ми виходили на Англійську набережну і знову твердо ступали по землі. Те отупіння, що оволоділо нами після приїзду до цього міста, минало. Ми знову почували себе господарями долі. І знову могли будувати плани. Треба спробувати перетнути італійський кордон. Ніли нам допоможуть. Саме на їхній машині з дипломатичними номерами ми потрапимо з Франції до Італії, не проходячи перевірки й не привертаючи до себе уваги. І подамося на південь, до Рима. Це — наша мета. Єдине місто, де, як я гадав, ми могли б осісти й прожити решту життя. Саме Рим, що ніби створений для таких апатичних натур, як ми.

А вдень усе зникало. Ніцца, блакитне небо, світлі, схожі на величезні тістечка, будинки, пароплави, безлюдні, залиті недільним сонцем вулиці, наші тіні на тротуарі, пальми й Англійська набережна — все це пропливало, наче на [29] екрані. Нескінченні післяобідні години, коли дощ тарабанив по цинкових покрівлях, а ми вдихали вогкий, заплісняві запах нашої кімнати й відчували себе покинутими... Згодом я звик до такого стану й тепер добре почуваю себе в цьому місті привидів, де час ніби зупинився. Як і решта людей, що цілими процесіями неквапно прогулюються Англійською набережною, я змирився з тим, що в мені зламалася пружина. Я звільнився від земного тяжіння. Так, я пливу разом із рештою мешканців Ніцци. Але тоді, коли ми жили у мебльованих кімнатах вілли "Свята Анна", цей стан був для нас новий, і ми раз у раз ще поставали проти заціпеніння, що оволодівало нами. Тільки діамант був у нас єдиною надійною і постійною річчю, єдиною незмінною точкою відрахунку. Чи не накликав на нас біду саме він?

Потім ми зустрілися з Нілами знов. Пам'ятаю, це було в барі готелю "Негреско", близько третьої години дня. Ми їх чекали, сидячи напроти вікна. У тій напівтемряві, що огортала нас, небесна блакить за шибками здавалася ще яснішою і ще недосяжнішою.

— А якщо з'явиться Вількур? — Я завжди називав його на прізвище.

— Вдамо, що не знаємо його,-сказала Сільвія. — Або покинемо його з Нілами і зникнемо остаточно.

Оте "зникнемо", почуте з уст Сільвії, нині крижаним холодом стискає мені серце. Але того дня я сміявся, уявляючи, як Ніли й Вількур сидять за одним столом, не знаючи до пуття, про що розмовляти, й хвилюючись, що нас усе нема й нема.

Та ні, Вількур не з'явився.

І ми трохи пройшли з Нілами вздовж Англійської набережної. І саме того дня фотограф, що стояв коло "Середземноморського палацу", навів на нас об'єктив і тицьнув мені в руку картку з адресою ательє, де через три дні я міг забрати знімки.

Машина з дипломатичними номерами стояла навпроти каруселі в парку Альберта I. Ніл сказав нам, що вони з дружиною збираються "заскочити" в Монако й "уладнати справи". Він був у светрі із відгорнутим коміром і замшевій куртці, яку ми бачили на ньому першого вечора; Барбара Ніл була в джинсах і соболиному манто.

Потім Ніл відвів мене вбік. Ми стояли біля каруселі, що повільно оберталася. Там була тільки одна дитина. Вона сиділа в червоних санях, запряжених білими кіньми, навік приреченими тягти за собою ті сани.

— Це нагадує мені дитинство... — зітхнув Ніл. — Я мав тоді, здасться, років десять... Так... У п'ятдесятому році... Чи в п'ятдесят першому... Ми гуляли тут із батьком і його товаришем... А потім мені захотілося прокататися на цій каруселі, і батьків товариш сів разом зі мною... Ви знаєте, хто це був? Еррол Флінн. Вам це ім'я щось каже — Флінн? — Він поблажливо обійняв мене за плечі. — Я хотів поговорити з вами про діамант. Скоро в Барбари день народження, і хочеться якомога швидше дати вам завдаток. Чек мого банку в Монако... Англійського банку... Вас це влаштовує?

— Воля ваша.

— Я вставлю цей діамант у перстень... Барбара дуже радітиме.

Ми знову приєдналися до Сільвії та Барбари. Перед тим, як сісти до машини, Ніли нас обняли. Того дня я подумав, що вони — чудова пара. До того ж повітря на Лазуровому березі взимку таке м'яке, небо і море голубе, а життя, коли простуєш сонячної днини по гірській дорозі Вільфранша, таке легке, і все здається можливим: чеки англійського

банку в Монако, які вам тицяють до кишені, Еррол Флінн, що катається на каруселі в парку Альберта I...

— Сьогодні повечеряємо в "Коко-Біч"! — Голос Ніла дзвінко лунав у телефонній трубці. Американської вимови не відчувалося зовсім, навіть коли він сказав "Коко-Біч". — Ми заїдемо за вами до готелю після восьмої.

— Може, зустрінемося десь на вулиці? — запропонував я.

— Ні, ні. Простіше заїхати до готелю. Можливо, ми затримаємось... Отже, після восьмої в готелі. Ми посигналимо.

Заперечувати не було сенсу. Так і буде. Я дав згоду, почепив трубку й вийшов з телефонної будки на бульварі Гамбетта. [30]

Ми відчинили в кімнаті вікно, щоб почути сигнал, і лежали обоє на ліжку, оскільки примоститися в нас більше не було де.

Ще до смеркання пішов дощ. Він дрібно тарабанив по цинковій покрівлі, і від того шуму нам чомусь уявлялося, паче ми лежимо в кімнаті якогось готелю на курорті в Туке чи в Кабурзі.

_ А "Коко-Біч" це де? — запитала Сільвія.

У бік Антіба? Мису Ферра? Чи іще далі? "Коко-Біч"... У цій назві було щось полінезійське, і тому в моїй пам'яті зринули назви пляжів у Сен-Тропе: "Таїті", "Мореа"...

— Як ти гадаєш, це далеко від Ніцци?

Їхати далеко машиною я побоювався. Я завжди уникав заходити пізно до ресторану чи кабаре, бо потім, наприкінці вечора, мусиш

чекати, доки хтось із гостей погодиться відвезти тебе своєю машиною додому. А той гість звичайно п'яний, і всю дорогу твоє життя висить на волосинці.

— А якщо відкрутитись? — запропонував я.

Отже, вимкнемо в кімнаті світло. Вони відчинять хвіртку і пройдуть через сад. Хазяйка відімкне скляні двері, і їхні голоси залунають на веранді. Хтось кілька разів постукає до нас. Потім вони покличуть: "Ви вдома?" Тиша. І ось ми з полегкістю дослухаємось, як віддаляються їхні кроки, причиняється хвіртка... Нарешті самі! Ніщо не зрівняється з цією насолодою...

Тричі пролунав сигнал — глухо, мов гудок корабля в тумані. Підвівшись до вікна, я побачив за огорожею Нілову постать. На сходах я сказав до Сільвії:

— Якщо "Коко-Біч" далеко, запропонуємо повечеряти десь ближче. Скажемо, що мусимо повернутися раніше, бо нам мають дзвонити.

— Або нам доведеться їх покинути,— додала Сільвія.

Дощу вже не було. Ніл, вітаючись, помахав нам рукою.

— Я боявся, що ви не почуєте сигналу.

Він був у светрі з відгорнутим коміром і в замшевій куртці.

Машина стояла в затінку на проспекті Шекспіра — чорна, простора, але її марки я визначити не зміг. Може, німецька? Номери були не дипломатичні, а паризькі.

— Довелося взяти іншу машину, — пояснив Ніл. — Та поламалась.

Він розчинив перед нами дверцята. Барбара Ніл у соболиному манто чекала на передньому сидінні. Ніл сів за кермо.

— Вперед, до "Коко-Біч"! —гукнув він, різко розвертаючи машину.

По вулиці Кафареллі ми поїхали, як на мене, надто швидко.

— А "Коко-Біч" далеко? — запитав я.

— Зовсім ні,— відповів Ніл. — Зразу за портом. Це Барбарин улюблений ресторан.

Вона обернулася до нас і всміхнулась.

— Я певна, вам там сподобається.

Ми проминули порт. Тоді проїхали повз парк Віж'є та яхт-клуб. Ніл завернув на звивисту вулицю, що тяглась уздовж моря, і зупинився біля понтона, освітленого яскравою вивіскою.

— "Коко-Біч"! Всі —за мною!

Його радість видалася мені якоюсь неприродною. Чого це він так розходився?

Коли йшли через понтон, Ніл фамільярно обняв обох жінок за плечі. Віяв досить рвучкий вітер, і він гукнув їм:

— Обережно, не опиніться за бортом!

Нарешті ми спустилися вузькими сходами — за поручень там правив товстий білий канат — униз і коридором дісталися до ресторанної зали.

Перед нами з'явився метрдотель у моряцькому костюмі й білому кашкеті:

— На чиє ім'я було замовлення, панове?

— Капітана Ніла!

Закритий склом ресторан підіймався над водою метрів на десять. Моряк-метрдотель підвів нас до столика, який стояв ближче до вікна, і Ніл наполіг, щоб ми з Сільвією сіли обличчям до міста. Відвідувачів було мало, вони стиха розмовляли за своїми столиками. [31]

— Найкраще тут улітку,— мовив Ніл. —Дах знімають, і зала стає терасою на свіжому повітрі. Уявляєте, цей ресторан відкрив двадцять років тому колишній батьків садівник!..

— Він і досі його власник? — запитав я.

— Ні, помер.

Його відповідь мене розчарувала. Того вечора мене взагалі гнітили лихі передчуття, і я не відмовився б зустрітись із колишнім садівником Нілового батька. Тоді я бодай упевнився б, що Ніл належить до дуже багатої і впливової американської родини.

Офіціанти, як і метрдотель, були в білих куртках із золотистими ґудзиками й у білих штанях, але без кашкетів. Над вхідними дверима висів рятувальний круг, на якому голубими літерами стояло: "Коко-Біч".

— Правда, гарно? — запитав Ніл.

Перед нами з Сільвією відкрилась уся бухта Ангелів, де яскраво освітлені місця контрастували з тим, що лишалися в темряві. Світло

прожекторів вихоплювало з мороку скелі та пам'ятник померлим біля підніжжя Замкової гори, а далі вирізнявся парк Альберта I, фасад та рожевий купол готелю "Негреско".

— Ми наче на кораблі,— мовила Барбара.

Так, "члени екіпажу" мовчки снували між столиками, і я помітив, що всі вони в пантофлях.

— Сподіваюся, ви ще не схопили морської хвороби? — пожартував Ніл.

Його слова мене чомусь насторожили. А може, то було просто через дощові краплі, що тарабанили по склу, та вітер, який шарпав білий прапор з написом "Коко-Біч" — той прапор стримів над понтоном перед входом до ресторану, наче на носі яхти.

Один з офіціантів у білому подав кожному з нас меню.

— Я раджу вам узяти бурріду,— мовив Ніл. — Або, якщо вам це не до вподоби, скуштуйте юшки з часником. Такої, як тут, я не їв більш ніде.

Американці мають досить непоганий смак і стають завдяки своєму завзяттю та наполегливості досвідченими знавцями французьких вин і французької кухні. Але тон Ніла, його міміка, грубий жест пальцем і манера вихваляти французькі вина та юшку з часником нагадали мені про якісь знайомі місця... І зненацька я відчув, як на мене війнуло марсельською вулицею Канеб'єр та площею Пігаль...

Цілий вечір ми з Сільвією перезиралися. Думали ми, гадаю, про одне: добре було б їх покинути... Однак мене стримувало те, що треба було якось дістатися до порту. Там ми вже якось загубилися б у вуличках старої Ніцци. Та спершу довелося б іти безлюдною довгою вулицею, а машиною вони б нас швидко наздогнали. А тоді зупинилися б і зажадали

пояснень. Відповідати їм, вибачатись чи просто послати під три чорти?.. Все це виявилося б ні до чого, адже Ніли знали нашу адресу. Як на мене, спекатися їх було так само важко, як і Вількура. Ні, краще вже вирішити все мирно.

Коли подали десерт, мені стало й зовсім кисло на душі, бо Ніл нахилився до Сільвії і легенько торкнувся пальцем діаманта.

— То ви й досі носите цей камінчик?

— Ви вивчали жаргон у колежах Монако? — запитав я.

Очі його звузились, погляд став колючим.

— Я тільки спитав у вашої дружини, чи вона й досі носить цей камінчик...

Завжди такий ввічливий, Ніл раптом став якимсь агресивним. Може, забагато випив? Барбара наче знітилась і закурила сигарету.

— Хай моя дружина носить і камінчик, але цей камінчик дорожчий за всі ваші статки!

— Ви так гадаєте?

— Я в цьому впевнений.

— І хто ж вам таке сказав?

— Здогадуюсь.

Ніл вибухнув гучним сміхом, і погляд його пом'якшав. Тепер він дивився на мене веселими очима. [32]

— Ви розгнівались? Я ж хотів лише пожартувати... Так, поганий жарт. Мені прикро...

— Я теж пожартував,— кинув я.

На хвилю запала мовчанка.

— Ну, якщо ви обидва жартували,— озвалася нарешті Барбара, — то це тільки на краще.

Ніл наполягав, щоб ми випили ще й лікеру, вже навіть не пам'ятаю якого — чи то сливового, чи то вишневого. Я підніс келих і вдав, ніби надпив. Сільвія вихилила свій одним духом. Вона більш нічого не казала, лише раз у раз нервово торкалася пальцями свого "камінчика".

— Ви теж розгнівались на мене? — м'яко звернувся до неї Ніл. — Через "камінчик"? — Він знову говорив із ледь відчутною американською вимовою і став зовсім іншою людиною. Тепер у ньому було щось ніжне, чарівливе. — Я прошу вибачення. Забудьте, будь ласка, мій дурний жарт. — Ніл благальне, немов мала дитина, склав руки. — То ви мене прощаєте?

— Я вас прощаю,— відповіла Сільвія.

— Мені справді прикро, що цей камінчик...

— Камінчик, не камінчик,— перебила його Сільвія,— мені байдуже.

Вона проказала це виразною паризькою говіркою.

— З ним часто таке буває? — запитала потім Сільвія в Барбари, показуючи пальцем на Ніла.

Барбара розгубилась і пробурмотіла:

— Ні, зрідка.

— І що ви робите, щоб його вгамувати?

Запитання пролунало різко, як удар сікачем. Ніл вибухнув реготом.

— Яка чарівна жінка! — проказав він до мене.

Я почував себе препогано, тому взяв келих і зробив добрий ковток.

— То як ми завершимо вечір? — поцікавився Ніл.

Отже, я не помилився: наші страждання ще не скінчились.

— Я знаю одне дуже затишне місце в Канні,— промовив Ніл. — Можна було б випити там по чарці.

— У Канні?

Ніл доброзичливо поплескав мене по плечу:

— Не бійтеся, старий. Канн — місце досить спокійне.

— Нам доведеться повертатись до готелю,— сказав я. — Близько півночі я чекаю на телефонний дзвінок.

— Та ну... Подзвоните звідти самі. Ви ж нас не покинете?..

У відчаї я повернувся до Сільвії. Досі вона сиділа з байдужим виглядом, але тут прийшла мені на допомогу:

— Я стомилась... Не хочеться на ніч далеко їхати...

— Далеко їхати? До Канна? Та ви смієтесь! Ти чула, Барбаро? До Канна далеко їхати! Вони вважають, що Канн —це далеко!

Все, ні слова більше, а то Ніл, як механічний молот, раз у раз гупатиме: "До Канна... До Канна..." А якщо завести з ним суперечку, то він приклеїться ще дужче. Чому деякі люди бувають схожі на жувальну гумку, що її марно намагаєшся здерти з каблука, шкрябаючи ним об край тротуару?

— Обіцяю вам: у Канні ми будемо за десять хвилин. О цій порі можна їхати швидше...

Ні, він навіть не здавався п'яним, і голос у нього був спокійний. Сільвія знизала плечима:

— Якщо ви так наполягаєте... Що ж, їдьмо в Канн.

Вона поводилася спокійно, тільки непомітно мені підморгнула.

— Там і побалакаємо про діамант,— заявив Ніл. — Здається, я знайшов покупця. Правда, Барбаро?

Та мовчки всміхнулась.

Офіціанти в білих куртках снували між столиками, і я аж дивувався, що вони так твердо тримаються на ногах. Вогні Ніцци в широких вікнах, здавалося, ще більше віддалялись і розпливалися в тумані.

Ми вибрались на берег. Довкола мене все хиталося... [33]

Коли ми сідали в машину, я сказав Нілові:

— Все ж таки мені дуже хотілося б, щоб ви відвезли нас до готелю. Це такий важливий для мене телефонний дзвінок...

Ніл поглянув на годинник, і його обличчя розпливлося в широкій усмішці.

— Ви справді чекали телефонного дзвінка опівночі? Вже пів на першу... Тепер, друже, ви не маєте жодного приводу покинути наше товариство...

Ми з Сільвією влаштувалися на задньому сидінні. Барбара клацнула золотим портсигаром, потім обернулася до нас і запитала:

— Ви не маєте сигарет? У мене скінчились.

— Ні,— різко відповіла Сільвія. — Сигарет ми не маємо.

Вона взяла мою руку й притисла собі до коліна. Ніл рушив.

— Ви таки збираєтесь везти нас до Канна? — поцікавилася Сільвія. — Там, мабуть, нудно...

— Ви просто там не були,— відповів Ніл по-батьківському заспокійливо.

— Нічних клубів ми не любимо,-впиралася Сільвія.

— Та я й не везу вас до нічного клубу...

— А куди ж?

— Це сюрприз!

Я боявся, що Ніл мчатиме надто швидко, але він їхав обережно. У машині заграло невидиме радіо. Ми знову проминули яхт-клуб та парк Віж'є і були вже біля порту.

Сільвія стисла мою долоню, я повернув до неї голову й показав рукою на дверцята. Якщо машина зупиниться перед червоним світлом, ми вискочимо. Гадаю, Сільвія мене зрозуміла, бо кивнула головою.

— Люблю цю мелодію,— сказав Ніл. Потім увімкнув радіо гучніше й обернувся до нас. — Вам теж подобається?

Ми не відповіли. Ні я, ні Сільвія. Я міркував про дорогу, що веде до Канна. Світлофор ми неодмінно мали проїздити біля парку Альберта I або вище, на Англійській набережній. Найкраще було б вискочити з машини на Англійській набережній і загубитись у вуличках, що відходять від неї під прямим кутом. Рух там однобічний, і поїхати за нами Ніл не зміг би.

— У мене скінчилися сигарети,— знов озвалась Барбара.

Ми їхали по набережній Кассіні. Ніл зупинив машину.

— Хочеш купити сигарети? — запитав він. Потім обернувся до мене. — Вам не важко буде сходити за сигаретами для Барбари?

Машина розвернулась і зупинилася перед набережною Двох Еманuелів.

— Бачите перший ресторан на набережній? То "Гарак". Він ще працює. Попросите дві коробки "Кравен". Якщо не даватимуть, скажете, що це для мене. Ми з пані Гарак добре знайомі.

Я кинув погляд на Сільвію. Вона, здавалося, чекала мого рішення. Я похитав головою на знак того, що тікати ще рано. Це краще зробити в центрі міста.

Дверцята були заблоковані.

— Вибачте,— сказав Ніл і натис кнопку біля важеля передач.

Тепер дверцята відчинилися.

Я зайшов у під'їзд і піднявся сходами, що вели до ресторану. У гардеробі стояла білява жінка. Із зали долинав гомін голосів.

— У вас є сигарети? — запитав я.

— Які саме?

— "Кравен".

— Ні. Англійських у нас немає. — Жінка показала мені лоток із сигаретами.

— Гаразд... Візьму американські.

Я взяв дві коробки, що потрапили під руку, й дав стофранкову купюру. Жінка висунула одну шухляду, тоді другу. Дрібних у неї не знайшлося.

— Так і буде,— мовив я. — Залиште собі. — І рушив сходами вниз.

Коли я вийшов з ресторану, машини не було.

Я стояв на тротуарі набережної Кассіні й чекав. Ніл, звичайно, поїхав по бензин, але заправочної станції поблизу не знайшов. Машина з'явиться з хвилини на хвилину. Час минав, і я вже відчував, що мене охоплює паніка. Я не міг чекати [34] спокійно і пройшов сотню кроків уздовж тротуару. Потім глянув на годинник. Було близько другої години ночі.

З ресторану "Гарак" вийшла гамірна компанія. Загрюкали дверцята машин, завелися двигуни. Кілька чоловік лишилися на набережній. До мене долинали їхні голоси і сміх. Ближче, коло басейну, якісь тіні вивантажували ящики й складали їх біля критого тентом автофургона з вимкненими фарами.

Я підійшов до них. Вони саме стали перепочити й курили, поспиравшись на ящики.

— Ви не бачили щойно машини? — запитав я.

Один звів на мене очі:

— Якої машини?

— Такої великої, чорної.

Мені треба було заговорити до когось, щоб не лишатися зі своїми думками наодинці.

— Друзі чекали мене в чорній машині, отам, біля будинку... І поїхали, не попередивши мене.

Ні, пояснювати їм не було сенсу. Я не знаходив слів. Та вони й не слухали мене, тільки один помітив, мабуть, у мене на обличчі розпач.

— Чорна машина? А якої марки? — поцікавився він.

— Не знаю.

— Не знаєте марки машини?

Певна річ, він звернувся до мене лише для того, щоб переконатись, чи я не п'яний і чи тримаються купи мої думки. Потім зміряв мене недовірливим поглядом.

— Ні. Марки машини я не знаю...

Не знати навіть цього було просто жахливо.

Я простував бульваром Сім'є. І раптом аж стрепенувся. Біля огорожі Нілової вілли виднілася темна маса автомобіля. Коли я підійшов ближче, то виявилось, що це не та машина, якою ми їздили останнього разу, а та, що з дипломатичними номерами.

Я кілька разів подзвонив. Ніхто не відповів. Спробував штовхнути хвіртку, але вона була замкнена. Тоді я перейшов на другий бік вулиці. В тій частині будівлі, що височіла над балюстрадою, світла не було, і я рушив назад на бульвар Сім'є — до телефонної будки, що стояла аж унизу на повороті, неподалік від готелю "Мажестік". Там я набрав Нілів номер і довго чекав, слухаючи гудки. Ніхто не відповідав, як і біля хвіртки. Тоді я знову вернувся бульваром до вілли. Машина стояла на місці. Не знаю вже навіщо, але я поторгав по черзі всі дверцята. Вони були замкнені на ключ. Багажник також. Потім трусонув хвіртку, сподіваючись, що вона відчиниться. Дарма. Я гатив ногами і в грати, і в машину, проте нічого не добився. Переді мною все було зачинене, я не знаходив жодної шпарини, щоб проникнути всередину, жодної нитки, щоб ухопитися за неї... Все було на замках, і я нічим не міг собі зарадити.

І так в усьому місті, яким я йшов до вілли "Свята Анна". Вулиці здавалися мертвими. Зрідка проїздили машини, і я проводжав їх поглядом одну за одною. Та жодна з них не виявилася Ніловою. У мене було таке враження, наче вони їхали взагалі порожні. Проходячи парком Ельзасу й Лотарингії, я помітив велику чорну машину, схожу на Нілову. Вона зупинилась на розі бульвару Гамбетта. Двигун спершу працював, потім заглух. Я підійшов, але крізь темне скло нічого не побачив і нахилився нижче, майже впершись чолом у шибку. На передньому сидінні якийсь чолов'яга намагався обняти блондинку, що нібито пручалася, відвертаючись від нього й притискаючись грудьми до керма. Я вже відійшов, коли шибка опустилась і з машини з'явилася голова із зачесаним назад каштановим волоссям.

— Що, цікаво?

І почувся різкий жіночий сміх, луна від якого прокотилася вздовж усієї вулиці Кафареллі. [35]

Хвіртка вілли "Свята Анна" була зачинена, і я подумав, що мені не пощастить відчинити її вже ніколи. Та потім я зібрався на силі, добре вперся ногами, і хвіртка подалась. До чорного ходу довелося пробиратись темною алеєю саду навпомацки.

Увійшовши до кімнати і ввімкнувши світло, я в першу хвилину відчув полегкість — тут ще відчувалася присутність Сільвії. На спинці шкіряного крісла лежала сукня, решта одежі була в шафі. Там-таки, в глибині, я розгледів і її дорожню сумку. Парфуми, пудра й губні помади так і стояли біля умивальника на маленькому столику із світлого дерева. Я взяв пляшечку з парфумами і вдихнув їхній запах.

Не роздягаючись, я простягся на ліжку й вимкнув світло, гадаючи, що в темряві буде краще міркувати. Але морок і тиша огортали мене, наче саван, і я відчув, що задихаюсь. Помалу прийшло інше відчуття — порожнечі й розпачу. Лежати на ліжку самому було нестерпно. Я

ввімкнув нічник і тихо сказав собі, що Сільвія скоро повернеться до мене, в цю кімнату. Вона знає, що я чекаю на неї тут. Потім я знову вимкнув світло, щоб краще чути рипіння хвіртки і її кроки в саду та на сходах.

Відтоді я ходив, мов сновида, від "Святої Анни" до Нілової вілли. Біля хвіртки я довго дзвонив, але мені ніхто не відповідав. Машина з дипломатичними номерами стояла на тому самому місці під огорожею.

У телефонному довіднику після Нілового номера я прочитав: "Служба американського посольства; бульвар Сім'є, № 50-біс". Я зателефонував до американського посольства у Парижі й Запитав, чи знають вони такого Вірджіла Ніла, що займає одне з їхніх приміщень у Ніцці, на бульварі Сім'є, 50-біс. Я додав, що минулої ночі він зник і що я хвилююся за нього. Але про чоловіка з таким ім'ям у посольстві нічого не чули. Вілла "Шато-Азюр" на бульварі Сім'є справді відведена для працівників американського посольства, однак уже кілька місяців там ніхто не живе. Невдовзі туди приїде, мовляв, американський консул, до нього й можна буде звернутися.

Я перечитував усі газети, навіть італійські, особливо придивляючись до тих, що виходили в околицях Ніцци, і не проминав жодної події, навіть найдрібнішої. Мою увагу привернула одна з них. Тієї ночі, коли зникла Сільвія, в місцевості, що мала назву Монт-Гро, між Ментоном і Кастелларом, німецька машина "опель" чорного кольору з паризькими номерами зійшла з траси, влетіла в канаву й розбилася. Спалахнуло полум'я, і всередині знайшли тільки два обгорілі трупи; впізнати їх уже не можна було.

Я пройшовся по Англійській набережній і завернув у великий гараж, що якраз навпроти вулиці Кронштадтської. Там в одного з механіків я спитав, чи в гаражі часом немає "опеля".

— А вам навіщо?

— Та так...

Він стиснув плечима.

— Там... у кутку... далі...

Так, ця машина була схожа на Нілову.

Мені закортіло знову відвідати ті місця, де ми бували з Нілами. Я сподівався знайти якийсь слід, якусь нитку, побачити їх тієї миті, коли вони входять із Сільвією... Одне слово, так, як це буває на плівках, що їх крутять на монтажному столику в зворотний бік, невтомно вивчаючи деталі. Але в ту хвилину, коли я виходив з ресторану "Гарак" з двома коробками американських сигарет, плівка вривалась або ж я заходжувався проглядати її спочатку...

І ось одного вечора — це було в італійському ресторані на вулиці Поншетт, де ми з Нілами вперше домовлялися про зустріч,-мені пощастило.

Я сів біля великого каміна за столик, який ми займали того дня, і на тому самому стільці. Так, у мені жевріла надія, що, відвідуючи місця, де ми бували, і роблячи те, що ми робили тоді, я зможу розплутати цей незбагненний клубок.

Я спитав у власниці ресторану, поцікавився в усіх офіціантів, чи знають вони подружжя Нілів. Це прізвище вони чули вперше, хоч Ніл запевняв нас, нібито був тут завсідником. Люди в залі голосно розмовляли, і цей гамір так мене пригнічував, що я вже не розумів, де я і що тут роблю. Минулі події в моїй свідомості [36] помалу втрачали чіткі обриси, танули, лишався тільки ресторан, відвідувачі, копії картин Гварді на стінах та гомін розмов. Більш нічого. Я вже не зважувався ні піти звідси, ні навіть підвестися. Вийти за двері — це було однаково що ступити в порожнечу...

До зали ввійшов якийсь бородань з фотоапаратом на шиї, впустивши знадвору струмінь холодного повітря. Це одразу вивело мене із заціпеніння, і я впізнав фотографа у велюровій куртці і з обличчям волоцюги — колись він сфотографував нас із Нілами перед "Середземноморським палацом". Той знімок я завжди носив із собою.

Чоловік обходив столики, пропонуючи відвідувачам "фото на згадку", однак усі відмовлялися. Тоді його погляд упав на мене. Я сидів сам, і він завагався.

— Сфотографуємось?

— Так, будь ласка.

Я побачив наведений на мене об'єктив, і очі мені засліпив спалах.

Фотограф тримав знімок двома пальцями, чекаючи, поки він висохне, і з цікавістю поглядав на мене.

— Ви в Ніцці самі?

— Так.

— Турист?

— Не зовсім.

Фотограф уклав знімок у невеличку картонну рамку й простяг його мені.

— З вас п'ятдесят франків.

— Вип'єте чарку? — запропонував я.

— Залюбки.

— Я теж колись працював фотографом.

— А-а...

Він сів навпроти й поклав фотоапарат на стіл.

— Ви мене вже фотографували, на Англійській набережній,— сказав я.

— Я всіх не пам'ятаю. Стільки людей проходить, ви ж знаєте...

— Так. Знаю.

— То ви теж були фотографом?

— Атож.

— А в якому жанрі працювали?

— Та... за всі брався потроху.

Це я вперше заговорив до людей і дістав з гаманця той знімок. Спочатку фотограф кинув на нього неуважний погляд, тоді насупив брови.

— Це ваш товариш? — запитав він, показуючи на Ніла.

— Не зовсім.

— Уявляєте, колись я цього типа знав... Але не бачив його вже багато років. Я тоді, коли фотографував, навіть не розгледів його. Стільки людей проходить...

Офіціант приніс нам два келихи шампанського. Я вдав, що п'ю, а мій співрозмовник вихилив свій келих одним духом.

— То, кажете, знали його? — перепитав я, не дуже сподіваючись на відповідь. Бо досі мені не щастило дізнатись нічого, і я до цього вже звик.

— Так, ми жили в одному районі, ще хлопцями... В Рік'є...

— Ви певні?

— Звичайно.

— І як його звали?

Фотограф подумав, що я жартома перевіряю його пам'ять.

— Алессандрі... Поль Алессандрі. Я не помилився?-Він не відводив від знімка очей. — І що ж цей Алессандрі робить тепер?

— Напевно не скажу,— відповів я. — Я його погано знаю.

— Коли я бачив його востаннє, він був табунником у Камаргу [Район на півдні Франції]. — Потім підвів голову і з сумною іронією промовив: — У вас погані знайомства, мосьє.

— Чому?

— Спочатку Поль був грумом у "Рюлі"... тоді міняйлом у міському казино... барменом... Нарешті перебрався до Парижа і зник з моїх очей. Сидів у в'язниці... На вашому місці я був би з ним обережний. — фотограф пильно подивився на [37] мене своїми маленькими проникливими очима. — Я звичайно застерігаю туристів...

— Я не турист.

— Ви живете в Ніцці?

— Ні.

— Ніцца — небезпечне місто,— мовив він. — Тут часто трапляються небажані зустрічі...

— Я не знав, що його звуть Алессандрі,— промовив я. — Він називав себе Нілом.

— Як?.. Як, ви сказали, він себе називав?

— Ніл.

Я проказав це прізвище по літерах.

— Навіть так. Поль називав себе Нілом! Ніл... Це був американець, він жив на бульварі Сім'є, коли ми бігали там ще дітлахами. Велика була вілла. "Шато-Азюр"... Поль водив мене туди до парку гратися. Після війни. Його батько був там садівником...

Я перетнув площу Массена. Поліційне управління містилося трохи далі, після огорожі, за якою колись було казино, де Поль Алессандрі підробляв "міняйлом". Що воно таке — міняйло? Я пройшов іще сотню кроків, спостерігаючи, як автобуси в'їжджають і виїжджають з

автовокзалу. Першу кімнату я проскочив прожогом, немов боявся, що поверну назад.

За письмовим столом при вході сидів чоловік, і я спитав у нього, куди треба звернутися з приводу зникнення.

— Якого зникнення?

І я відразу пошкодував, що прийшов сюди. Тепер доведеться відповідати на безліч запитань, і туманними відповідями тут не вдовольняться. Мені вже чулося монотонне клацання друкарської машинки...

— Зникла людина,— нарешті вимовив я.

— Другий поверх, кімната двадцять три.

Я не хотів підійматися ліфтом і рушив по сходах. Уздовж коридора з блідо-зеленими стінами тяглися двері з непарними номерами: 3, 5, 7, 9, 11, І3... Далі коридор повертав під прямим кутом ліворуч. 15, 17, 23. Кругла лампа на стелі перед дверима світила так яскраво, що я мимоволі примружив очі. Потім кілька разів постукав. Низький голос запросив мене ввійти.

За залізним письмовим столом сидів, склавши руки, досить молодий блондин в окулярах. Поруч, на маленькому столику із світлого дерева, стояла друкарська машинка в чорному пластмасовому футлярі.

Жестом руки блондин запросив мене сісти.

— Одна моя знайома кілька днів тому зникла,— почав я і не впізнав власного голосу.

— Знайома?

— Так. Ми познайомилися з чоловіком і жінкою, вони запросили нас до ресторану, а після вечері вона зникла разом з ними на машині "опель", і...

— Ваша знайома?

Я розповідав дуже швидко, наче боявся, що блондин ось-ось переб'є мене і я не встигну за ці кілька секунд усього пояснити.

— Відтоді я нічого про неї не знаю. Ті люди казали, що вони чоловік і жінка на прізвище Ніли і живуть у віллі на бульварі Сім'є — та вілла нібито належить американському посольству. Та й машина їхня мала дипломатичні номери. Вона й досі стоїть перед віллою.

Блондин слухав мене, підперши рукою підборіддя, а я вже не міг спинитись. Стільки часу доводилося тримати це в собі, не маючи змоги звіритись хоч комусь...

— Чоловіка звали не Ніл і він не американець, за якого себе видавав... Його звуть Поль Алессандрі. Він виріс у Ніцці... Мені розповів про це його товариш дитинства, він працює фотографом на Англійській набережній. Навіть сфотографував нас...

Я дістав знімок і простяг поліцейському. Той обережно взяв його двома пальцями, ніби крило мертвого метелика, і, не дивлячись, поклав на стіл. [38]

— Поль Алессандрі — третій зліва. Він був грумом у казино "Рюль". Сидів у в'язниці...

Блондин підсунув кінчиками пальців знімок до мене. Йому не потрібен був цей документ. І Поль Алессандрі, хоч він і сидів у в'язниці, поліцейського теж аж ніяк не цікавив.

— Моя знайома носила на шиї дуже коштовну прикрасу.

В мені все перевернулося. Лишалось уточнити кілька деталей, і цей період мого життя завершиться тут, в одному з кабінетів поліційного управління. Настала та хвилина — я був цього певен,— коли блондин зніме з друкарської машинки чорний футляр, поставить її перед собою на столі, закладе в неї аркуш паперу, з тріском поверне ручку, а потім підведе до мене обличчя і ввічливо скаже: "Я вас слухаю".

Але блондин і далі нерухомо сидів і мовчав, підперши рукою підборіддя.

— Моя знайома носила на шиї дуже коштовний діамант,— промовив я вже твердіше.

Він мовчав.

— Той Поль Алессандрі, що видавав себе за американця, звернув увагу на її діамант і навіть хотів його купити...

Поліцейський випростався й поклав руки на стіл з рішучістю людини, що хоче покласти цій розмові край.

— Йдеться про вашу знайому? — запитав він.

— Так.

— Отже, ви не перебуваєте з нею в родинних зв'язках?

— Ні.

— Наш відділ називається "Розшук в інтересах родини", а ця особа, якщо я правильно вас зрозумів, до вашої сім'ї не належить.

— Ні.

— Таким чином...

Він розвів руками з таким безпорадним виглядом, який більше личив би священнослужителеві.

— Та й, знаєте... я до таких зникнень звик. Здебільшого втечі... Ви певні, скажімо, що ваша знайома не подалася з тією парою у мандри? А вам вирішила поки що нічого не повідомляти.

І все-таки я спромігся пробурмотіти:

— Я читав у газеті, що автомобіль марки "опель" розбився на дорозі між Ментоном і Кастелларом.

Блондин потер руки з тою самою набожністю святого отця.

— На Лазуровому березі дуже багато "опелів" розбиваються на дорогах...

Він підвівся, взяв мене під руку і, ввічливо підштовхнувши до дверей, сам розчинив їх переді мною.

— Шкода... Ми нічим не можемо вам зарадити... — І показав на прибиту до дверей табличку.

Після того, як двері зачинились, я ще добру хвилину стояв у коридорі під круглою лампою, втупивши очі в голубі літери: "Розшук в інтересах родини".

Опам'ятався я в парку Альберта I й відчув, що тепер уже нічого не вдію. Брала злість на того поліцейського, що поставився до мене так байдуже. Він не дав мені навіть соломинки, за яку я міг би вхопитися, не виявив найелементарнішої професійної зацікавленості. Урвав мене саме тоді, коли я ладен був розповісти геть усе. Тим гірше для нього. Адже це — не така звичайна справа, як йому здалося. Що ж, через власну необачність він втратив нагоду дістати підвищення на службі.

Може, я не до ладу розповідав, треба було говорити не про Сільвію, а про "Південний хрест". Що таке наше життя, наш окремий випадок проти тривалої і кривавої історії цього каменя?! Всього лиш епізод, що доповнив решту, та й навряд чи він буде останній...

Ще в перші дні нашого перебування в Ніцці у книгарні на вулиці Франції, де ми купували детективні романи, я знайшов тритомну працю Б. Бальмена "Біографічний словник коштовностей". Цей Бальмен, експерт з питань коштовностей при апеляційному суді в Парижі, переписав кілька тисяч коштовних [39] каменів. Ми з Сільвією випадково розгорнули словник на статті "Південний хрест".

Бальмен присвятив діаманту з десяток рядків. Камінь був серед коштовностей, викрадених у графині дю Баррі вночі з 10 на 11 січня 1791 року. Про нього нічого не чули до жовтня 1917 року, коли діамант було вкрадено у Фанні Робер де Тессанкур (Париж, XVI округа, вулиця Сайгонська, 8). Злодія на ім'я Серж де Ленц заарештували, однак Фанні Робер де Тессанкур одразу ж забрала свою заяву назад, оскільки Ленц, як вона запевнила, був її друг. Камінь, за висловом Бальмена, "виплив на поверхню" аж у лютому 1943 року, коли Жан Террай продав його Луї Паньйону. В картотеці поліції зазначено, що за діамант сплачено німецькими марками. Згодом, у травні 1944 року, Луї Паньйон продав його Філіппові Беллюну, на прізвисько Пачеко (народився в Парижі 22

січня 1891 року, батько — Маріо, мати — Еліана Веррі де Гульст, місце проживання невідоме).

Графиня дю Баррі потрапила на гільйотину в грудні 1793 року; Сержа де Ленца вбито у вересні 1945-го; Луї Паньйон розстріляний у грудні 1944-го, а Філіпп де Беллюн щез, як і сам діамант, що потім з'явився вже на чорному светрі Сільвії. І ось він знову зник. Разом із нею...

І помалу, поки спадала ніч, я починав розуміти поліцейського, що погоджувався вести розшуки тільки на прохання сім'ї. А хай би він скинув із друкарської машинки футляр та взяв із мене свідчення про Сільвію і решту епізодів мого життя, які навіть мені самому здавалися надто уривчастими, надто непослідовними, щоб у них розібратись! Та я й не міг сказати всього. Дещо однаково лишив би при собі. Мені часто спадає на пам'ять ота подерта давня кіноафіша на паркані, де написано: "Спогади не продаються".

Я повернувся до вілли "Свята Анна". В кімнатній тиші я ще довго чув звуки, що й досі долинають до мене безсонними ночами... Звуки друкарської машинки. Спочатку вона клацає дуже швидко, далі все повільніше, так наче хтось невпевнено б'є по клавішах двома пальцями... І знов я бачу білявого поліцейського, що ставить запитання своїм фетрово-м'яким голосом. Відповідати йому так тяжко...

Все довелося б пояснити з самого початку, хоч пояснювати — і в цьому й уся заковика — не було чого. З самого початку йшлося тільки про атмосферу, що нас оточувала.

Я показав би йому фотографії, що робив тоді на березі Марни. Великі чорно-білі фотографії. Я зберіг їх і разом з ними все, що було в дорожній сумці Сільвії. Того вечора на віллі "Свята Анна" я дістав із глибини шафи картонну теку, на якій було виведено: "Річкові пляжі".

Давно я не розглядав тих фотографій. А тому вивчав їх до найменших деталей, знову захоплюючись тією атмосферою, з якої, власне, все й почалося... Одна з фотографій викликала в мене заціпеніння й жах, і це почуття в тиші напівпорожньої кімнати давалося взнаки особливо.

Ту фотографію я зробив за кілька днів до знайомства з Сільвією. Тераса одного з ресторанів на березі Марни... Столики під парасолями... Понтони... Плакучі верби... Я спробував пригадати, що це був за ресторан. "Старий Клодош" у Шенв'єрі? "Блакитний метелик" чи "Замок на островах" у Варенні? Я сховався зі своєю "лейкою", щоб відвідувачі та й сама тераса мали природніший вигляд.

Один столик, у глибині, був без парасоля. За ним сиділо двоє чоловіків, які мирно розмовляли. Один із них був Вількур, і я відразу ж упізнав другого, того, що називав себе Нілом. А насправді його звали Поль Алессандрі. Дивно було дивитись, як він спокійно сидить собі на березі Марни, мов черв'як, що заліз у яблуко ще тоді, коли воно було зелене.

Так, я познайомився з Сільвією Ерае, в заміжжі Вількур, одного літнього ранку на пляжі Варенни. Я вже кілька днів виснув на березі Марни й усе фотографував і фотографував. Один дрібний видавець погодився з моїм проектом фотоальбома, що мав вийти під назвою "Річкові пляжі".

Я показав йому зразок: дуже гарний альбом Монте-Карло, зроблений В. Веннеманом наприкінці 30-х років. Я надумав створити книгу такого самого формату та обсягу й умістити такі самі чорно-білі знімки, зроблені переважно проти сонця. Тінисті пальми на тлі неба в бухті Монте-Карло, контрастні кольори [40] автомобілів, ніч і прожектори зимового спорткомплексу поступилися б місцем понтонам та місткам для стрибків у воду на цих приміських пляжах. Але освітлення мало бути таке саме. Видавець не зовсім зрозумів мою думку.

— Ви, мабуть, гадаєте, що Варенна й Монте-Карло — це те саме? — запитав він.

Але контракт таки підписав. Ентузіазм молодих завжди викликає довіру.

Того ранку людей на вареннському пляжі майже не було. Мені здається навіть, що крім неї там узагалі ніхто не засмагав. Діти гралися, спускаючись із гірки просто в басейн, і щоразу, коли котресь із них шубовстало в блакитну воду, чулися їхні крики та веселий сміх.

Мене вразила її краса та легкість рухів, коли вона припалювала сигарету чи брала до рук склянку з апельсиновим соком і пила його через соломинку. Очі за темними окулярами і грація, з якою вона лежала на пляжному матраці в білу й блакитну смужку, нагадали мені порівняння мого видавця. Певна річ, мало спільного можна знайти між Монте-Карло і Варенною, але одне того ранку я таки знайшов: ця дівчина у своїй граційно-недбалій позі могла з однаковим успіхом лежати й на пляжі Монте-Карло, атмосферу якого В. Веннеман так чудово передав на своїх чорно-білих знімках. Ні, контрасту вона собою тут не створювала. Навпаки — додавала краєвиду якоїсь чарівності.

Вибираючи найкращий ракурс, я переходив з апаратом на шиї справа наліво й навпаки, і мої маневри вона помітила.

— Ви фотограф?

— Так.

Вона скинула темні окуляри й поглянула на мене ясними очима. Діти вже покинули гратися в басейні, і ми залишилися самі.

— Вам не жарко?

— Ні. А чому?

Я не роззувся, хоч ходити в черевиках тут було заборонено, а круг шиї в мене теліпався светр.

— А мені сонце набридло,— мовила вона.

Ми з нею пройшли на другий край басейну, де стіна зеленого плюща давала затінок і прохолоду, й посідали поруч у кріслах зі світлого дерева. Вона загорнулася в білий халат і повернулась до мене.

— То що ж ви збираєтесь тут фотографувати?

— Пляж...

І я широким жестом показав на басейн, трамплін, гірку, роздягальні й далі — на ресторан просто неба, біла альтанка якого здіймалася на стовпах оранжевого кольору, на блакитне небо й темну стіну плюща позад нас.

— Я ось думаю, може, треба робити кольорові знімки... Так легше передати затишок вареннського пляжу.

Вона розсміялась.

— А ви вважаєте, що тут затишно?

— Звичайно.

Вона оглянула мене з іронічною посмішкою.

— І в якому жанрі ви звичайно працюєте?

— Я працюю над альбомом, що називатиметься "Річкові пляжі".

— "Річкові пляжі"? — Вона замислилась.

Я вже хотів розповісти їй про те, чого так і не зрозумів мій видавець, — про паралель із Монте-Карло. Та потім передумав: не варто розводитись...

— Я хочу познаходити всі пляжі, які ще залишилися в околицях Парижа.

— І багато вже знайшли?

Вона простягла мені золотий портсигар, що якось не пасував до її простоти й невимушеності. І, на мій подив, сама припалила для мене сигарету.

— Я сфотографував усі пляжі на Уазі: Адамів острів, Бомон, Батрі-пляж... Крім того, пляжі та курорти на Сені — Війєн, Елізабетвіль.

Її, очевидно, зацікавили ці курорти, про існування яких вона й не підозрювала, хоча до них було палицею докинути. Я відчув на собі її ясний проникливий погляд.

— Та, зрештою, найбільше мені подобається тут... —додав я. — Це саме та атмосфера, яку я шукаю... Думаю, в околицях Варенни я зроблю чимало знімків.

Вона не зводила з мене очей, так ніби хотіла переконатися, що я не жартую.

— Ви справді вважаєте, що Варенна — це курорт? [41]

— Якоюсь мірою... А ви?

— І що ж ви у Варенні фотографуватимете?

— Пляж... Береги Марни... Понтони...

— Ви, мабуть, живете в Парижі?

— Так, але наймаю тут номер у готелі. Щоб зробити добрі фотографії, мені потрібно принаймні два тижні.

Вона поглянула на свій годинник. Чоловічий годинник з масивним браслетом, що підкреслював тендітність її руки.

— Пора на обід. Я вже спізнююсь.

На піску залишився золотий портсигар. Я нахилився, підняв його і простяг їй.

— А-а... так, мені не можна його губити... Це подарунок від мого чоловіка.

Ці слова вона промовила якось невпевнено. Переодягнувшись в одній з кабін, вона вийшла в квітчастому парео [коротка пляжна спідниця (франц.)] і з великою пляжною сумкою через плече.

— У вас гарне парео,— сказав я. — Непогано було б сфотографувати вас у ньому тут, на пляжі, або на Марні, де понтони. Чудовий би вийшов знімок...

— Ви так гадаєте? Парео ж носять на Таїті.

— Так, на Таїті, але тут, на березі Марни, воно має особливо чарівний вигляд...

— Отже, ви хочете, щоб я вам позувала?

— Дуже хотів би.

Вона всміхнулась. Ми вийшли з пляжу на шосе, що тяглося вздовж Марни, й рушили просто його серединою. Жодного автомобіля. Жодної людини. Світило сонце, навкруги панувала тиша та спокій, тішили око м'які кольори блакитного неба, зеленуватих верб і тополь. Навіть води Марни, звичайно важкі й повільні, цього дня були такі легкі, що в них відбивались і хмари, й небо, й дерева.

Ми перейшли через Шенв'єрський міст і попростували далі дорогою, що була обсаджена платанами і звалась Англійською алеєю.

Річкою пропливав човен. Човен оранжевого чи, скоріше, майже рожевого кольору. Вона взяла мене під руку й підвела до узбочини, ближче до води, щоб подивитися на той човен.

А тоді показала на віллу за огорожею:

— Я живу тут... із чоловіком...

І все ж таки мені стало мужності запитати в неї, чи ми побачимось іще.

— Я завжди буваю коло басейну з одинадцятої до першої дня,— відповіла вона.

Вареннський пляж був, як і напередодні, безлюдний. Вона засмагала поблизу білих кабін-роздягалень, а я шукав, під яким ракурсом усе це

сфотографувати. Хотілося убгати в кадр і трамплін, і кабіни, й ресторанну терасу з альтанкою, і береги Марни. Заважало те, що річку та пляж розділяла дорога.

— Шкода, що все це не розмістили просто на березі,-промовив я.

Вона мене не почула. Може, задрімала, але за темними окулярами та солом'яним капелюшком цього не видно було. Я сів поруч і поклав руку їй на плече.

— Ви спите?

— Ні. — Вона скинула окуляри, подивилася на мене ясними очима й усміхнулась. — То як, сфотографували пляж?

— Ні ще.

— Ви довго працюєте... —Тримаючи в руках склянки з апельсиновим соком, вона взяла губами соломинку. Тоді простягла одну склянку мені, і я також випив.

— Я запрошую вас до нас на обід,— сказала вона. — Якщо ви не проти познайомитися з моїм чоловіком і свекрухою.

— Я вам дуже вдячний.

— Може, це знадобиться вам у роботі.

— Ви живете тут цілий рік?

— Так. З чоловіком і свекрухою. — В її очах раптом відбилася задума й покора.

— Ваш чоловік тут працює?

— Ні, мій чоловік нічого не робить.

— А свекруха?

— Свекруха? Вона держить у Венсені та Енг'єні рисаків... Вас цікавлять коні?

— Я на них не дуже розуміюся.

— Я теж. Але якщо це зацікавить вас як фотографа, то вона залюбки поведе вас на іподром. [42]

Рисаки... Я згадав про те, що В. Веннеман для свого альбому фотографував у Монако старт гонок на Гран-прі, а також про те, як гарно мчали вздовж порту автомобілі... Тут, на березі Марни, я знайшов паралель цій спортивній частині альбому. Що доповнить потрібну мені атмосферу краще, ніж рисаки та бігові дрожки!

Коли ми ступали безлюдною дорогою вздовж річки, вона взяла мене під руку, та щойно попереду показалася вілла, одійшла вбік.

— Вам справді не буде нудно в нас на обіді?

— Навпаки.

— Якщо відчуєте, що стає нудно, то будь-якої хвилини зможете сказати, що вас жде робота.

Вона подивилась на мене якось дивно і так лагідно, що я аж розчулився. У мене було таке враження, наче ми вже ніколи не розлучимось.

— Я розповіла їм, що ви фотограф і хочете зробити альбом Варенни.

Вона штовхнула хвіртку. Ми перетнули невеличкий лужок і опинилися перед масивним будинком, збудованим в англо-нормандському стилі. Потім ступили до вітальні, стіни якої були обшиті темним деревом, а крісла та канапа були обтягнені шотландською тканиною.

Розчинилися засклені двері, ввійшла жінка в пляжних штанях і легкою ходою рушила до нас,— висока, років шістдесяти, буйне сиве волосся.

— Моя свекруха,-сказала Сільвія,-пані Вількур.

— Не називай мене свекрухою. Від цього слова аж нудить.

Вона мала хрипкий голос і говорила з ледь відчутною вимовою паризького передмістя.

— Отже, ви — фотограф?

— Так.

Вона сіла на канапу, а ми з Сільвією — в крісла. На низенькому столику перед нами стояла таця з аперитивами.

Лінивою ходою ввійшов невеличкий, схожий на жокея чоловік. У білих штанях та блакитній куртці він мав вигляд члена екіпажу якоїсь яхти або службовця яхт-клубу.

— Випийте аперитиву,— запропонувала пані Вількур.

Я налив собі трохи "порто", Сільвія та пані Вількур — віскі. Чоловік вийшов, так само, як і ввійшов, човгаючи ногами.

— Ви, здається, хочете зробити фотоальбом Варенни? — поцікавилась пані Вількур.

— Так, Варенни й інших річкових пляжів в околицях Парижа.

— Варенна дуже змінилася... Все повимирало... Сільвія казала мені, начебто для свого альбому ви хотіли дізнатися про Варенну більше.

Я подивився на Сільвію. Вона поглядала на мене краєм ока. То ось під яким приводом мене сюди запрошено!

— Я потрапила до Варенни після того, як вийшла заміж. Ми з чоловіком жили в цьому будинку...

Мадам Вількур налила собі другу чарку віскі. На її пальці сяяв перстень зі смарагдом.

— Тоді у Варенну приїздило багато кіноакторів. Рене Дарі, Джіммі Гайар, Прежан... Сім'я Фрателліні жила в Перре... Мій чоловік знав їх усіх. Він їздив на кінні перегони з Жюлем Беррі...

Їй, здавалося, подобалось називати ці імена й ділитися зі мною спогадами. Що їй сказала Сільвія? Нібито я хочу написати історію Варенни?

— Їм було дуже зручно тут жити. Адже кіностудія містилася поруч, у Жуенвілі...

Я відчув, що ця тема для неї невичерпна. Вона розчервонілась, очі її блищали. Од віскі? Чи від напливу спогадів?

— Я знаю одну дивовижну історію. Вона може вас зацікавити. — Пані Вількур усміхнулась, і зморшки на її обличчі зникли, а в очах і в самій усмішці зблиснув вогонь молодості. Колись вона була, мабуть, дуже гарна жінка.

— Це історія про одного кіноактора, якого добре знав мій чоловік... Про Емоса. Раймона Емоса. Він жив тут, зовсім поруч, у Шенв'єрі. Під час визволення Парижа він загинув на барикадах-кажуть, від сліпої кулі...

Сільвія слухала здивовано. Певно, вона ніколи ще не чула, щоб її свекруха говорила так багато, так просто й так відверто, та ще й із незнайомою людиною.

— А насправді все було інакше. Це темна історія... Я вам розповім...

— Ви вірите в сліпі кулі?

Саме в ту хвилину, коли вона зібралася відкрити мені таємницю смерті Емоса, [43] до кімнати ввійшов і сів на канапі поруч із пані Вількур тридцятип'ятирічний брюнет у небесно-блакитних штанях та білій сорочці.

— Бачу, у вас цікава розмова!.. Я вас потурбував? — Він нахилився й простяг мені руку. — Фредерік Вількур. Дуже приємно. Я чоловік Сільвії.

Сільвія вже розтулила була рота, але я не дав їй назвати моє ім'я і сказав просто:

— Мені також.

Він мовчки розглядав мене. Манера триматися — невимушеність, зневажлива посмішка, владний голос із металевими нотками — свідчила про те, що він знає, яке враження справляють на людей правильні риси його обличчя та колір волосся. Але дуже скоро це враження

розвіювалось через вульгарні жести, що пасували тільки до ланцюжка в нього на руці.

— Мама розповідає вам свої давні історії? Коли вона розійдеться, її важко спинити...

— А нашого гостя це цікавить,— заявила пані Вількур. — Він пише книжку про Варенну.

— Тоді можете цілком покластися на мою маму. Вона — невичерпне джерело інформації в усьому, що стосується Варенни.

Сільвія, знітившись, похилила голову. Вона сиділа в задумі й водила пальцем собі по коліну.

— Сподіваюся, скоро ми сядемо до столу,— сказав Фредерік Вількур. — Я голодний як вовк.

Сільвія стривожено глянула в мій бік. Так наче шкодувала, що привела мене сюди, накинувши товариство цієї жінки та її сина.

— Пообідаємо надворі,— промовила пані Вількур.

— Це ви чудово придумали, мамо!

Звертання на "ви" та лагідний тон мене здивували, хоч і це пасувало до отого грубого ланцюжка на руці.

Чоловік у білій куртці чекав біля дверей вітальні.

— Стіл накрито.

— Йдемо, Жюльєне! —озвався Вількур дзвінким голосом.

— А тент напнули? — запитала пані Вількур.

— Так, пані.

Весь гурт рушив через лужок. Ми з Сільвією трималися позаду. Вона кинула на мене допитливий погляд, наче боялася, що я піду звідси.

— Я дуже радий, що ви мене запросили,-сказав я. —Дуже радий.

Однак мої слова, здавалося, переконали її не зовсім. Мабуть, вона боялась реакції чоловіка, на якого дивилася з відтінком зневаги.

— Сільвія сказала мені, що ви — фотографі— промовив Вількур, розчиняючи залізну хвіртку й пропускаючи матір.— Якщо хочете, я дам вам роботу...— І він подарував мені широку усмішку. — Ми з товаришем починаємо велику справу, і нам будуть потрібні проспекти та рекламні фотографії.

Він говорив так, ніби звертався до нижчої істоти, а я в цей час не міг відвести очей від ланцюжка в нього на руці. Якщо "велика справа", на яку він натякав, була в дусі цього браслета з грубими ланками, то вона навряд чи сягала далі сякої-такої торгівлі американськими автомобілями.

— Він не потребує твоєї допомоги,— сухо озвалася Сільвія.

Ми перетнули дорогу, вийшли на берег, і якраз навпроти будинку Вількур штовхнув угору шлагбаум із написом: "Вілла "Фредерік". Приватний понтон 14, Англійська алея".

Його мати обернулася до мене:

— Ви побачите чудовий вид на Марну! Я впевнена, вам закортить його сфотографувати.

Ми спустилися на кілька сходинок, вирубаних у скелі, яка через свій червоний колір здалася мені наче штучною, і ступили на дуже широкий понтон із тентом у білу й зелену смужку. Тут стояв стіл, накритий на чотирьох.

— Сідайте отам,— запросила мене пані Вількур.

Вона вказала мені на місце, з якого було добре видно Марну і протилежний берег. Сама сіла ліворуч від мене, а Сільвія з чоловіком на краях столу: Сільвія ближче до мене, а Фредерік Вількур — біля матері. [44]

Чоловікові у білій куртці довелося двічі пройтись од вілли до понтона, щоб принести нам закуски та великий таріль із заливною рибою. Стояла спека, і він добре упрів. Щоразу, коли йому потрібно було за чимось іти, Вількур кидав:

— Жюльєне, будьте обережні, як переходитимете дорогу, щоб не потрапили під машину!

Але Жюльєн не звертав на ці поради жодної уваги й човгав собі далі.

Я роздивлявся навколо. Тент захищав , нас від сонця, що відбивалося в нерухомій зеленій воді Марни й надавало їй прозорості — як тоді, коли ми з Сільвією виходили з пляжу. Навпроти — Шенв'єрський пагорб, біля його підніжжя з зелені виринали великі кам'яні будинки. Вздовж берегів — сучасні чепурні вілли. Я чомусь гадав, що в них живуть колишні розпорядники паризького критого ринку.

Понтон із тентом, де ми обідали, був, безперечно, найбільший і найшикарніший з-поміж усіх понтонів в окрузі. Навіть той, що належав

ресторану "Блакитний метелик" і стояв метрів за двадцять праворуч, мав вигляд скромніший. Так-так, понтон вілли "Фредерік" являв собою дивний контраст усьому навколишньому краєвиду з вербами, завмерлою водою, берегами й рибалками з вудочками.

— Вам подобається цей краєвид? — запитала пані Вількур.

— Дуже.

Дивне враження: мені здавалося, мовби ми обідаємо на клаптику Лазурового берега, перенесеного в сільську глушину. Це як із тими середньовічними замками, що їх каліфорнійські мільярдери перевозять по каменю до своєї країни. Скеля поруч з понтоном нагадувала мені про бухточку біля Кассіса. А тент над нами був не менш величний, ніж тенти Монако на знімках В. Веннемана. До того ж він викликав спогад про ресторан "Лідо" у Венеції. Це моє враження ще більше посилилось, коли я помітив, що до понтона пришвартовано катер "Кріс-Крафт".

— Це ваш? — звернувся я до пані Вількур.

— Та ні... Синів. Він, телепень, розважається тим, що катається на ньому по Марні, хоч це й заборонено.

— Не сердьтеся, мамо...

— Хай там що, а плавати на катері все одно не можна, бо тут повно мулу.

— Ти помиляєшся, Сільвіє,— заперечив Вількур.

— Це справжнє болото. Коли вам закортить прокататися на водяних лижах, то вони загрузнуть у баговинні, як у смолі, і ви залишитесь посеред Марни... — Вона промовила ці слова різко й подивилася на Вількура з викликом.

— Ти кажеш дурниці, Сільвіє... По Марні можна чудово кататись і на катері, й на водяних лижах.

Його зачепило за живе. Він вочевидь дуже пишався своїм "Кріс-Крафом" і тому повернувся до мене.

— Їй більш до вподоби ходити на отой жалюгідний пляж, де вже геть усе розвалюється.

— Ну що ви! — заперечив я. — На вареннському пляжі нічого не розвалюється, і мені він дуже подобається.

— Справді? — Він перевів погляд з мене на Сільвію, потім знов на мене, так наче злякався, що ми змовились.

— Ні, катер — це просто безглуздя,— заявила пані Вількур. — Тобі треба його позбутись.

Вількур нічого не відповів, тільки мовчки курив сигарету. Він образився.

— А які ще пляжі ви знайшли в цих місцях? — поцікавилась пані Вількур. Відблиски сонця на воді сліпили їй очі, і вона наділа великі чорні окуляри. — Ви ж бо шукаєте для своїх фотографій саме їх, річкові пляжі?

Пишна зачіска, чорні окуляри й віскі, яке вона пила за обідом, надавали їй вигляду типової американки з курорту в Іден-Року. Була тільки певна різниця між нею та тим, що тут нагадувало про Лазуровий берег: скелею, катером і критим понтоном. Пані Вількур зливалася з берегом Марни і навіть сама була схожа на цю річку. Може, своїм хрипким голосом?

— Так, я шукаю річкові пляжі,— відповів я.

— Коли я була маленька, я ходила на пляж он туди, в бік Шеллі... Пляж у Гурне-на-Марні... Його називали "Маленький Довіль". Там був пісок, навіси...

Отже, вона росла тут?

— Але ж тепер там нічого немає, мамо,— сказав Вількур, знизавши плечима. [45]

— Ви там не були? — запитала мене пані Вількур, не звертаючи на сина уваги.

— Ще ні.

— Я певна, той пляж іще є.

— Я теж,— з викликом промовила Сільвія, дивлячись чоловікові просто в очі.

— Є ще пляж "Берретро" в Жуенвілі...-сказала пані Вількур. Потім замислилась і, загинаючи пальці, почала перелічувати далі: — І "Дюше", ресторан на пляжі Сен-Моріс. Крім того, теж у Сен-Морісі, піщана смуга на Червоному острові... І на Воронячому острові... — Вказівним пальцем лівої руки вона щоразу загинала пальці на правій. — Готель-ресторан на пляжі в Мезон-Альфор... Пляж у Шампіньї, на набережній Гальєні... "Палм-біч" і "Лідо" в Шенв'єрі... Я знаю їх усі напам'ять. Я ж тут народилася... — А тоді скинула на хвилю окуляри й люб'язно подивилася на мене. — Бачите, все вам як на блюдечку! Тут справжня Рів'єра...

— Та цього ж уже давно немає, мамо! — знов обізвався Вількур, розлютившись, як людина, котру ніхто не слухає.

— То й що? Маю я право хоч би помріяти?

Ця манера обривати сина викликала в мене подив.

— Справді, кожен має право помріяти,— проказала Сільвія, і в її спокійному, чистому голосі ожили й береги Марни, й усі ті пляжі, що їх назвала пані Вількур.

— Мамо, ви зможете побачити цей діамант завтра,— промовив Вількур. — Він надзвичайний, і я був би ідіотом, якби проґавив цю справу. Називається він "Південний хрест".

Спершись ліктями на стіл, він намагався прибрати якомога переконливішого вигляду. Але мати лишалась байдужою. Темні окуляри ховали її погляд, і здавалося, що він спрямований у далечінь, туди, де виднівся темно-зелений Шенв'єрський пагорб.

Сільвія краєм ока поглядала на мене.

— Я вам покажу його,— сказав Вількур. — Він має опис, там-таки можна прочитати і всю його історію. Це рідкісний камінь...

Може, той чоловік з ланцюжком на руці та катером, що сів посеред Марни на мілину, був ювелір чи перекупник коштовностей? Хоч скільки я на нього дивився, а повірити в його бодай якісь професійні здібності не міг.

— Продавець приходив до мене десь тиждень тому. Якщо ми зволікатимемо, камінь вислизне з наших рук.

— А як ти гадаєш, що я робитиму з тим діамантом? — запитала пані Вількур. —У мене вже не ті роки, щоб носити діаманти.

Вількур вибухнув сміхом. І все поглядав то на мене, то на Сільвію, немов закликав нас у свідки.

— Таж, мамо, йдеться не про те, щоб діамант носити... Досить буде купити його за помірну ціну й перепродати вдвічі дорожче.

Цього разу пані Вількур повернулася до сина і знов скинула чорні окуляри.

— Ти говориш дурниці. На перепродажу меблів та коштовностей завжди тільки втрачають. Боюся, синку, що з тебе ділової людини не вийде. — її тон був щирий і зневажливий водночас. — Сільвіє, чи ж не краще, щоб Фредерік покинув морочити собі голову коштовностями? Це робота тяжка, синку...

Вількур весь напружився. Він уже ледве стримувався. Навіть голову відвернув. А мій погляд тим часом ковзнув від ланцюжка до блискучого катера, що з вини хазяїна заблукав у мертвих, тяжких водах Марни...

І я подумав, що хоч би до якого діла він брався, хоч би що робив, хоч би яку ініціативу висував, а все однаково заведе його в таке саме багно... І це був чоловік Сільвії!

Я почув за спиною кроки, і на понтоні з'явився чоловік, що був, мабуть, Вількурів ровесник, Середній на зріст, у вельветовому костюмі та замшевих черевиках, із глибоко посадженими очима й по-баранячому опуклим лобом.

— Мамо, це — Рене Журдан.

Вількур відрекомендував матері незнайомця з такою повагою, таким [46] пафосом, ніби той Рене Журдан у замшевих черевиках і з баранячим лобом та порожніми очима й справді був видатною людиною.

— Хто? — перепитала пані Вількур, навіть не повернувши голови.

— Рене Журдан, мамо...

Гість простяг їй руку.

— Добридень, пані...

Руки вона йому не подала. Навіть не скинула окулярів, демонструючи до нього цілковиту байдужість.

Тоді Рене Журдан простяг руку Сільвії, і та похмуро, не дуже впевнено її потисла. Зі мною він привітався кивком голови.

— Рене Журдан,— сказав до мене Вількур,— мій товариш. — І запропонував йому вільний стілець навпроти мене.

Той сів.

— Уяви собі, Рене, я саме розповідав про діамант. Скажи їм, що це чудовий камінь.

— Чудовий,— пророк Рене, зобразивши на обличчі посмішку — таку саму порожню, як і його погляд.

Вількур нахилився до матері.

— Той чоловік, що хоче продати діамант,— Журданів товариш.

Він промовив це так, мовби кращої рекомендації і бути не могло.

— Я пояснила синові, що в моєму віці носити діаманти вже пізно.

— Шкода, пані. Я певен, від того діаманта ви були б у захваті. Це — історична коштовність. До нього є цілий опис... Камінь називається "Південний хрест".

— Повірте мені, мамо, якщо ви фінансуєте цю справу, я продам його вдвічі дорожче, слово честі!

— Бідний мій Фредерік... І звідки ж він, той діамант? Крадений?

У чоловіка з баранячим лобом вихопився глузливий смішок.

— Та ні, пані... Спадковий. Мій товариш хоче його спекатись, бо йому потрібна готівка. Він керує одною компанією в Ніцці. Я подам вам усі необхідні відомості.

— Ми можемо показати вам камінь, мамо. Перш ніж вирішувати, побачите його на власні очі.

— Гаразд,-втомлено мовила пані Вількур. — Покажете мені той ваш "Південний хрест".

— Завтра, мамо?

— Завтра. — Вона задумливо похитала головою.

— Ходімо, Рене,— сказав Вількур. — Треба поглянути, як там посувається робота. —Він підвівся і став переді мною. —Може, це вас зацікавить... Я саме перебудовую один острівець на Марні за Шенв'єром. Земля належала матері... Ми хочемо обладнати там басейн і нічний бар. Хоча Сільвія, мабуть, вам про це казала, вона ж від вас нічого не приховує...

Зненацька в ньому прокинулася ворожість. Я нічого не відповідав. Думка про те, що його товсті пальці пестять тіло Сільвії, збудила в мені глибоку відразу, і я не бажав відчувати їхній дотик, навіть якби справа дійшла до бійки.

Потім він спустився разом із чоловіком у замшевих черевиках і з баранячим лобом по драбині в катер. Вони посідали поруч, і Вількур нервовими рухами завів двигун. Катер швидко зник за поворотом річки, але вода в ній була надто важка, щоб пінитися за ним.

Пані Вількур довго сиділа мовчки, нарешті звернулася до Сільвії:

— Серденько, піди накажи йому, щоб приніс кави.

— Зараз...

Сільвія підвелась і, коли проходила в мене за спиною, легенько торкнулася руками моїх плечей. Я подумав, чи не доведеться мені лишитись віч-на-віч з її свекрухою до самого вечора.

— Може, нам краще сісти на сонечку? — озвалася до мене пані Вількур.

Ми посідали на краю понтона у двох великих голубих шезлонгах. Вона нічого не казала, тільки невідривне дивилася крізь окуляри на води Марни. Про що вона думала? Про дітей, які не дають нам очікуваної втіхи?

— І які ж будуть ваші фотографії? — запитала вона мене так, ніби хотіла урвати мовчанку лише з ввічливості. [47]

— Чорно-білі,— відповів я.

— Маєте рацію, їх не треба робити в кольорі.

Ця категорична думка мене здивувала.

— А якби ви зробили їх зовсім чорними, то було б іще краще. Я вам дещо поясню. — Якусь хвилю вона мовчала. — Береги Марни — це сумні місця. Звичайно, в сонячну погоду виникає зовсім інше враження. Але не тоді, коли їх добре знаєш. Вони приносять нещастя... Мій чоловік загинув у автомобільній катастрофі на березі Марни за дивних обставин. Син тут народився, виріс і став пройдисвітом. А я постаріла на самоті серед цього нудного краєвиду.

Вона розповідала спокійно, навіть невимушене.

— Може, ви перебільшуєте? — спитав я.

— Зовсім ні... Я певна, ви добре відчуваєте цю атмосферу і зрозумієте мене. Робіть знімки якомога темнішими.

— Спробую,— пообіцяв я.

— На берегах Марни завжди існувало щось темне й мерзенне... Ви знаєте, на які гроші збудовано ці вілли? На ті, що їх заробляють дівчата в домах розпусти... Це — місце, де доживають свій вік сутенери та власники таких домів. Я знаю, що кажу... — Вона раптом, замовкла, ніби згадала про щось. — Сюди, на береги Марни, завжди вчащали люди з темним минулим. Особливо під час війни... Я вже розповідала вам про бідолаху Емоса. Мій чоловік дуже його любив. Емрс жив у Шенв'єрі... Він загинув на барикадах, під час визволення Парижа...

Вона весь час дивилася просто перед себе. Можливо, на пагорб, де колись жив той Емос...

— Кажуть, у нього влучила сліпа куля. Це неправда. З ним поквиталися. Тут, у Шампіньї і Варенні, у війну дехто з'являвся... Він тих людей знав... І про них щось знав. Чув їхні розмови в тутешніх готелях...

Сільвія принесла нам каву. Потім пані Вількур, мовби знехотя, підвелась і простягла мені руку.

— Рада була з вами познайомитись.

Тоді поцілувала в чоло Сільвію.

— Піду спочину, дитино моя.

Я провів її до червоної скелі, в якій були вирубані сходи.

— Спасибі вам за те, що ви розповіли мені про Марну.

— Якщо захочете дізнатися про все докладніше, приходьте до мене. Але я певна, тепер ви відчули цю атмосферу. Робіть знімки якомога темнішими. Похмурими... — Слово "похмурими" вона вимовила підкреслено на паризький лад.

— Дивна жінка,— сказав я до Сільвії.

Ми сиділи на краю понтона, і Сільвія притулилася щокою до мого плеча.

— А мене ти теж назвеш дивною жінкою?

Вона вперше звернулася до мене на "ти".

Ми сиділи вдвох на понтоні й дивилися на човен, що пропливав серединою річки — так само, як того дня... Вода вже не здавалася застиглою, по ній пробігали легенькі брижі.

Течія несла човен і надавала ще більшого розмаху веслам, що рухалися повільно й ритмічно. І ми чули, як під сонячним промінням хлюпає вода...

Мою кімнату помалу огорнула темрява, а ми цього й не помітили. Сільвія поглянула на свій годинник-браслет.

— Спізнююсь на вечерю. Свекруха з чоловіком, мабуть, уже чекають. — Вона встала. Тоді підняла подушку, відкинула ковдру. — Я загубила сережку.

Перед шафою з дзеркалом одяглася. Зелена куртка та червона спідниця щільно облягали її талію. Сівши на край ліжка, взула босоніжки.

— Якщо вони гратимуть у карти, я, може, одразу й повернусь. Або прийду завтра вранці.

Вона обережно причинила за собою двері. Я вийшов на балкон і провів поглядом її тендітну постать, червону спідницю, що віддалялася в сутінках уздовж набережної. [48]

Я чекав її, простягшись на ліжку, цілий день. Потім сонце, пробиваючись крізь жалюзі, світлими плямами падало на стіни та її тіло... Внизу перед готелем, під трьома платанами, ті самі гравці в кулі до пізньої ночі грали свою партію. Ми чули, як лунали їхні голоси. Гравці почепили під деревом електричні лампочки, і їхнє світло теж пробивалося крізь жалюзі, кидаючи на стіни смужки, ще світліші, ніж від сонячного проміння. Блакитні очі... Червона сукня... Каштанове волосся... Пізніше, багато пізніше яскраві барви згасли, і я почав бачити все тільки "в чорно-білому кольорі", як казала пані Вількур.

Кілька разів вона лишалась у мене до ранку, її чоловік від'їздив у справах — разом із тим, що в замшевих черевиках, з баранячим лобом

та порожніми очима, а також із другим, який хотів продати діамант. Того другого вона не знала, але ім'я його часто згадували в своїх розмовах Журдан та її чоловік. То був якийсь Поль.

Вночі я зненацька прокинувсь і підхопився в ліжку. Хтось повертав дверну ручку. Я ніколи не замикався — на той випадок, якщо Сільвії пощастить прийти до мене. Вона ввійшла. Я помацав рукою по стіні, шукаючи вимикача.

— Ні... Не вмикай...

Спершу я подумав, що Сільвія просто затулила очі від світла нічника. Але вона ховала обличчя. Волосся в неї було розкуйовджене, через усю щоку тягся свіжий рубець, з якого текла кров.

— Це мій чоловік...

Вона безсило опустилася на край ліжка, а я навіть не мав носовика, щоб витерти їй кров із щоки.

— Я посварилася з чоловіком.

Вона лягла поруч. Я уявив собі товсті Вількурові пальці, його коротку товсту руку, що б'є Сільвію в обличчя, і мене занудило.

— Я посварилася з ним востаннє... Тепер ми поїдемо звідси.

— Поїдемо?

— Так. Удвох. У мене внизу машина.

— Але куди?

— Ось поглянь... Я взяла діамант. — Вона піднесла до грудей руку й показала мені діамант. Він висів у неї на шиї на тонкому ланцюжку.

— З ним ми можемо не думати про гроші. — Потім зняла із шиї ланцюжок і поклала камінь у мою долоню. — Тримай у себе.

Я поклав його на нічний столик. Той діамант налякав мене не менше, ніж кривавий рубець на її щоці.

— Тепер він наш,— сказала Сільвія.

— Ти справді гадаєш, що його слід узяти з собою?

Вона наче не чула мене.

— Журдан і той другий захочуть поквитатися з моїм чоловіком. Вони не вгамуються, доки він не поверне їм діаманта. — Вона говорила пошепки, так ніби за дверима нас хтось підслуховував. — А він не зможе повернути його вже ніколи. Він їм дорого заплатить. Тепер знатиме, як заводити сумнівні знайомства...

Вона нахилилася до мене ближче. Я побачив її погляд і почув останню фразу, яку вона прошепотіла мені на вухо:

— І я стану вдовою...

В обох у нас вихопився нервовий сміх. Потім вона вимкнула нічник і міцніше притислась до мене.

Машина стояла під платанами перед готелем — там, де так допізна товклися гравці. Але тепер їх уже не було, і лампочки під деревами не горіли. Сільвія захотіла вести машину сама. Я сів поруч, її валіза лежала впоперек на задньому сидінні.

Востаннє ми проїхали набережною Варенни, і коли я про це згадую, машина в моїй уяві рухається дуже повільно. Я бачу тополі на невеличкому острові посеред Марни, бачу на ньому високу траву, портик і гойдалку, до яких ми добиралися плавом так давно, коли вода ще не була така каламутна... Там, на другому березі річки, темною масою здіймався Шенв'єрський пагорб... Востаннє промайнули кам'яні будівлі, нормандські вілли, дерев'яні дачі, бунгало початку століття, збудовані на гроші розпусних дівчат... І парки, де росли липи. Великий [49] ангар Спортивного Центру на Марні... Огорожа й парк навколо "Палацу на островах"...

Перед поворотом праворуч у місячному сяйві востаннє з'явився вареннський пляж, де все й почалося... Трамплін, роздягальні, альтанка, всі оті будівлі, що того літа нашого дитинства здавалися нам казковими, а цієї ночі стали мовчазними й пустельними назавжди...

Це була та подія в нашому житті, після якої ми почали відчувати тривогу. Змішане почуття вини і невпевненості, потреби від чогось тікати, не знаючи напевне від чого... Ця втеча закидала нас у найрізноманітніші місця, доки завершилась отут, у Ніцці.

Коли Сільвія лежала поруч зі мною, я не міг стриматися, щоб, узявши діамант між пальці чи розглядаючи, як він сяє на її шкірі, не сказати собі, що він принесе нам біду. Хоча ні. До нас за нього билися інші, інші носили його на шиї чи пальці, а він переживав віки, твердий і байдужий до того, що спливає час, і до того, що він сіє смерть. Ні. Тривога народилася зовсім не від цього холодного каменя з голубим блиском, а від самого життя.

І все ж таки на самому початку, відразу після того, як ми покинули Варенну, в нашому житті був короткий проміжок, повний щастя й спокою. Це було в Болі, у серпні. Ми найняли на Бузковій вулиці кімнату, вікна якої виходили на майданчик для гри в міні-гольф. До самої півночі нас заколисували голоси та сміх гравців. Не привертаючи уваги, ми

сиділи за столиком під соснами, перед критою шифером зеленою будкою, де видавали ключки та білі кулі для гольфу.

Те літо видалося дуже спекотне, і ми були певні, що нас тут повік ніхто не знайде. По обіді ми підіймалися на насип і видивлялись, на якому пляжі цього дня більше людей. Тоді спускалися на той пляж, знаходили вільне місце і простягалися на рушниках. Ніколи ми не почували себе такими щасливими, як у ті хвилини,— загублені в натовпі, серед пахощів усіляких кремів для засмаги. Діти навколо нас зводили з піску замки, а продавці з лотками переступали через тіла, пропонуючи морозиво. У ті серпневі дні ми були, як і всі, й нічим не відрізнялися від решти людей. [50]